

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kâzım Mirşan

*Fiillerin İsim ve Mastar Halleri ile
Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Alanlarında*

BUGÜNKÜ AVRUPA DİLLERİNDE
ETRÜSKÇE İZLERİ

MMB

Kâzım Mirşan Tarafından Yazılan Kitaplar

(İsteme Adresi:PK 29 BODRUM;Tel.0-252-377.51.31)

- 1966,Türk Metriği. [lasten.
1968,Berechnung der statisch unbestimmten Tragwerke mit Ersatz-
1970,Prototürkçe Yazıtlar.
1973,Dechiffrierung der protogriechischen Inschriften.
1978,ALTI YARIQ TİĞİN.
1983,Prototürkçeden Bugünkü Kürtçeye.
1983,Urqu-Selene Yazıtları için Kabul Olunan Tarih Tespitlerinin
Yeniden Gözden Geçirilmesi.
1985,Anadolu Prototürkleri.
1986,Is the Universe a Statical System Like a Frame?
1990,Prototürk Bilginlerine göre Astrofizik.
1991,BOLBOLLAR [Historialar].
1992,Pictogramms,Petroglyphs,ISUB-ÖG and UW-ON Inscriptions from
Anatolia,and ON QUT QOLUNÇ,Ancient Texts Related to Physics
and Astronomy,from the Region Turfan (W.China).
1992,Tatarcanın Türk Alfabeti ile Yazılması.
1993,Prototürkische Grammatik,Bu kitabın içinde: (1) Text-Exam-
ples to THE OLDEST EUROPEAN INSCRIPTIONS; (2) Textbeispiele
aus dem Prototürkischen; (3) Prototürkçe Yazıtlar Hakkında
Konferans.
1993,Yazı İşaretleri.
1993,Alfabetik Yazı Başlangıcı ve Glozel Yazıtları.
1994,Alfabetik Yazı Başlangıcı.
1995,Side Bitig-Taşları.
1996, Bugünkü Avrupa Dillerinde Etruskçe İzleri.

Bütün hakları saklıdır.

Copyright © 1996 Kâzım Mirşan'a aittir.

PK 29,BODRUM

Tel.0-252-377.51.31

Fiillerin İsim ve Mastar Halleri ile
Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Alanlarında
BUGÜNKÜ AVRUPA DİLLERİNDE
ETRÜSKÇE İZLERİ

Kâzım Mirşan
Yüksek Mühendis, İTÜ

MMB

İçindekiler

İçindekiler	4
Önsöz	5
FİİLLERİN İSİM ve İNFINİTİV HALLERİ	
1. Kılış Adı (Nomina Actionis)	13
2. Kılıcı Adı (Nomina Agentis)	15
3. Gaye İnfinittivi (syntax İnfinittivi)	16
4. Genil (Gen Anlamda) İnfinittiv	17
SIFAT-FİİL [Participium]	
1. Türk Aoristi (Şimdiki + Gelecek Zaman)	19
2. Participium Coniunctum (Bağlı Sıfat-Fiil)	20
3. İsimlerden Biri "İsim-Fiil" Olmak Üzere İzafet Terkibi ["Nominal Compound"]	20
4. Aorist (Geçmiş + Şimdiki Zaman)	22
5. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili	24
6. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili	24
7. Teşebbüs ["Vorhaben"] Modallığı Sıfat-Fiili "-esi/-ası" ve ESİ -Konstruksionları	27
HAL-FİİL [Gerundium]	
1. Birleştirici Hal-Fiil	29
2. Zaman-Sebeb Hal-Fiili	29
3. Uzantkın Hal-Fiil	30
ÇOKLUK EKI " ER "	31
SÖZLÜK	33
İNDEK	48
UMUĞLAR [Referensler]	51
Kitap Konusunun Daha da Belirlilendirilmesi	52

Ö n s ö z

Bugün bütün dillerin bir tek kaynaktan çıkarak ol-
kunduğu varsayımı gittikçe güç kazanıyor.Yani,doğa-
nın değişme (diğer bir deyim le,"canlı kalabilme")
eğiliminden doğan "çeşitlilik" bugünkü dillerin or-
taya çıkmış olmasının nedeni olmuş olabilir.

Bunu şu şekilde demonstre edebiliriz*:

Türkçe : aş! (ye!,TOY!)

Almanca : esse!

İngilizce: eat!

Rusça : yieş!

Çok farklı dillerdeki bu benzerlik yalnızca bir rastlantı e-
seri mi?—ben zannetmiyorum,çünkü böyle karşılaştırmaları pek çok
alanlarda daha yapabiliyoruz ve bunların hepsinin birer rastlantı
eseri olması ihtimali çok-çok azalıyor:

Prototürkçe : YILTIZ ve YULTIZ [planet],

Türkçe : yıldız,

Tatarca : yıldız,

*Demonstre etmek "ispat etmek" demek değildir,fakat sonucunun il-
mi olması mümkün olan bir çalışma şeklidir.Yani,bu yol la bazan
ilmi bir varuka ulaşmak mümkün olabiliyor.

DEMONSTRATİV KARŞILAŞTIRMA METODU: önce,mümkün görülen bağlantı-
lar demonstre edilmeli.Sonra,bu demonstrasiondan bilim açıklığı
gösterebilenleri seçilmeli,ve,bu şekilde,konu bir varuka bağlanma-
lıdır.

Qazaqça : cıldız,	Prototürkçe: BUQA
Qırğızca : cıldız,	Türkçe : boğa,
Altay Kişi: siltis,	Tatarca : buğa,
Çuvaşça : siltır,	Qırğızca : buğa,
Kürtçe : steirk,	Altayca : puğa,
Farsça : stare,	Sarı Uyğurca: puğa,
İngilizce : star,	Uyğurca : buğa,
Almanca : Stern,	Qomanca : boğa,
Latince : stella,	Balgarca : boğa,
Yunanca : astron,	Rusça : bık,
Fransızca : astre,	Bulgarca, Sırpça, Hırvatça,
Rusça : zvyezda.	Ukraynaca : bik.

Acaba İtalyancadaki "bōs" (Prototürkçesi de BOS) sözü de BUQA ile ilişkili mi? "yıldız/siltis" halinde olduğu gibi, "y"nin "s"ye çevrilebilme imkanı için şu örneği de gösterebiliriz:

Prototürkçe: YİTİ,	Latince : septem,
Türkçe : yedi,	Farsça : seb'a,
Tatarca : cidi,	İngilizce : seven,
Altayca : dyiti,	Almanca : sieben,
Eski Hintçe: sapta,	Fransızca : sept
Yunanca : epta, tepta ve septas.	

Burada Altayca "d" nin Yunancada "t"ye ve "s"ye çevrildiğine tanık olmaktayız. Aşağıdaki sözler de bunu teyit ediyor:

Prototürkçe: BES, BIŞ, PİS;	Latince : penque
Toxarca : pīs,	Sanskritçe: pañca,
Yunanca : pente, pende,	Farsça : penç,
pempe,	Rusça : piyat.

Prototürkçeye uyan Latince sözler:

P. Türkçe:	AMRAQ	AMITA	ANĠARAQ	DİYAN
Latince	amātrīx	ambiō	ē-gloria	Diana
P. Türkçe	ATRUQ	ABİNGU	ADAQ	AQRIWIZ-UTAN
Latince	attribūtīō	ab-nuo	atque	acrōasis

P. Türkçe Latince	AQIN ac-cēdō	ĖĖĖN genus	KÖGÜZ co-gnōscō	ĖĖR ē-rigō
P. Türkçe Latince	ÖVKE ovatio	SAÇ sata	SUW suf-fundo	OM omni

İngilizcede de Prototürkçeye uyan pek çok söz bulunmaktadır:

Proto-Türkçe	İn-gilizce	Proto-Türkçe	İn-gilizce	Proto-Türkçe	İn-gilizce
OT	hot	WAÇIR	watch	LUQIDA	looking
TÖP	top	BADIL	bad	KÖNİ	konven-
TİP	deep	ĖSİS	sense		tional
YİR	earth	ĖSİ EM	I am	BRATYA	brother-
BUD	bud	TARŞIN	shorten		hood
BÜK	bend	PIRAY	free	ATI-AT	that
QUT	good	ÖG ERİĞ	Greek	ATI-ĖS	this
ÖRGÜN	organ	NAMAN	name	-I ATI	the

(Bak: Mirşan 1985, s.36,37;1992, s.13-14).

Avrupa dillerini bu şekilde etkiliyen Prototürkler kimlerdi?Bunu, eğer Glozelde, Settinada, Val Camonicada, Kärntende; hatta, Lemnosda, Erenköyde, Eskişehir yakınındaki yazlıkayada ve Sidede yazı bırakanların yazılarını hemen-hemen aynı bir alfabe ile yazmış olduklarını düşünürsek, sorun kendiliğinden çözülecektir: Etrüskler!

Bu iddiamızı etraflı olarak kanıtlamamız hiçde kolay olmayacaktır.Çünkü dillerin nasıl geliştiklerini bize gösterecek olan malzemenin kronolojik sırası (yani, sözlerin değişim safhalarının zaman sırası) hiçbir alanda gereğince bilinmiyor;çünkü dillerin tarihi aynı zamanda ulusların [populasionların] tarihi demektir ve bu tarih ise hiçbir zaman durgun bir gelişim göstermemiş;çalkantılar,birdenbire ortalığa

çıkmalar, hükmetmeler, imhalar, assimilasyonlar gibi ka-
os unsurları ile süre-gelmiştir. Buna rağmen, Proto-
türkçedeki bazı sözlerin gelişim safhalarını yakalı-
yabilmemiz mümkün olabiliyor:

ÜE [Sülyek Yazıtı, "yük hayvanı"]
→ tüye [Tatarca] → düye [Tatarca]
→ tüwe [Qıpçaqça] → tewe [Eski Türkçe] → deve.

"Deve"nin ÜE'den türediğini kim bilebilirdi ki?

Bu örnek bize sözlerin gelişme şekillerini kuramsal olarak açıklamanın sakıncalarını da ortaya koyuyor. Örneğin, Ruslar at'a "kon" derler, fakat dillerinde ay-
nı anlama gelen "loşat" sözü de var ve bu sözün so-
nundaki "at" Türkçe; fakat "loş"un ne demek olduğunu
kestirebilmek (yani, kuramsal yorum) olanaksız. Buna
karşılık, çok eski bir yazıtta **ELÜ ES AT** [evcil at]
sözü geçiyor ve, buna göre, aradığımız "loş"un **ELÜ ES**
olması pekâlâ olası: bu ise hiçbir kuramcının aklına
gelmezdi, herhalde.

Almancada 2. şahıs tekil zamirini gösteren "-st" e-
kinin şu şekilde türemiş olacağı iddia ediliyor:

nimus **du** → nimustu → nimist → nimmst.

Ne kadar kolay bir iş!—Elde "nimus du" şeklinde
bir yazıt bulunmadıkça bu gibi türetilmelere inan-
mamak gerekir. Örneğin, **Aq İdil** (nehrinin) adı **AQ-İT**
İRİM İL [akan impuls (yani, "nehir")]’de bulunan erle-
rim halkı] cümlesinden türemiş bulunuyor (Mir.1994,
s.79). Bunu **AQ-İT İL** → **Aq-İdil** şeklinde açıklasak
bile, aslında konunun bu kadar basit olmadığını da
biliyoruz.

Bu yazımızda Avrupa dillerini sözkonusu ettiğİ-
mize göre, "acaba Güney Fransa mağaralarındaki ya-
zıtlarda kullanılan sözlerden, hiçdeğil se Glozel
yazıtlarındakilerden bazı sözler Avrupalıların dil-
lerinde zamanımıza değin kala-gelmişmidir?" sorusu
akla gelecektir.

Buna cevabımız büyük bir "evet!"

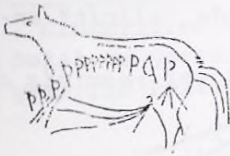

Yukarıdaki resimde Niaux Mağarasındaki buzul çağından kalma iki bizon görmekteyiz. Bu bizonlardan "azgın" olanının üstüne şu yazı yazılmış bulunuyor: ↑↑ [OS-OS, "adamakıllı azgın"].

Karşılaştır: Fransızca "osé" [cür'etkâr, kustah]; Latince "osor" [nefret eden]; Tatarca "osal" [azgın, şerir].

Sakin bakan bizonun üstünde ise şunlar yazılı: 人 人 人 [BOS BU BOS, "sakin mi sakin"] (Mir.1994, s.98).

Karşılaştır: Fransızca "bosquet" [korkuluk, okunuşu "boske"]; Türkçe "bostan"; Latince "bös" [öküz, sığır]; Kırgızca "bosqoy" [kendini tutan, sakın, halim]; Tatarca "bosanıw" [halden düşme, yorgun düşme].

Yandaki resim bize Trois Frères Mağarasındaki bir yorga at resmini gösteriyor: ㄥ].

ㄥ P Q P [ERÜ-ER AT, "yorga; çaba a-

Karşılaştır: Fransızca "ardeur" [okunuşu "ardör"; hareket, çaba; yani, ERÜ-ER]; Tatarca "arğamaq" [koşu atı, cins at].

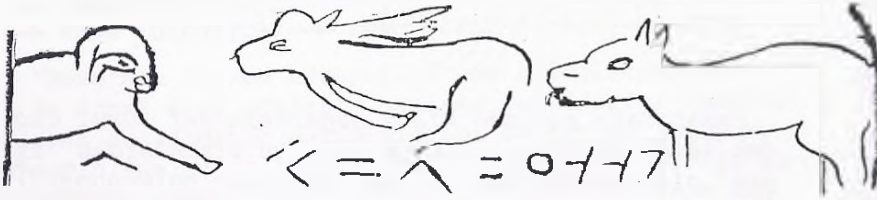

At çeşitlerinin diğer bir şeklini

Glozelde de görmekteyiz (yandaki şekil). Burda şöyle deniliyor:

UQUD ONU [resmin konusu]
EL-ESİS [seçkin] OZ ES [geçiş].

Burdaki EL-ESİS Fransızca "élite" veya Latince "élicio" sözleri ile karşılanabilmektedir. Bu sözün geçtiği diğer bir Glozel yazıtında da şöyle deniliyor:

ÖGÜGÜN ESİS ["şerefli" denilen (yani, "saygın")]
EL-ESİS [seçkin (yani, "insanlara mahsus")]
US EL [vucut halkı (yani, "maymun")].

Bu resme göre, Fransızca "guenon" [dişi maymun] sözü ÖGÜGÜN'den türemiş olmalı. Ressam resmi ile dişi maymunu tarif ederken, cümlelerin, aynı zamanda, şu manaya gelmesinden yararlanıyor:

'Saygın "baştan çıkaran vucut" gibi populasion'.

Yani, EL-ESİS sözü hem "élite" hem de "elicit" anlamlarında kullanılıyor.

"Arğamaq"lar hakkında diğer bir Glozel resmimiz daha var:

ES ARU AT [koşan at].

ES ARU: Fransızca "se hâter" [koşmak], Latince "secedo" [uzaklaşmak]; Tatarca "işirü" [aklı başından gitme, sarhoş olma, esirme].

UDU [cinsî münasebet]

UDU ER [cinsî münasebet icra eden (yani, "erkek")].

UD [cinsiyet (yani, "dişi")].

Rusçadaki "rod" [cinsiyet] sözü UD'dan türemiş benziyor. Eski Türkçede ise UDU sözünün ("erkek" manasından kaynaklanarak) "stratejikman" ve, ayrıca, "ve" manalarını aldığını görmekteyiz. UD ise Eski Türkçede (resmimizdeki "dişi eşek" yerine) "sığır" anlamındadır. Fransızca "odeur" [okunuşu "odör"; koku] sözü de UDU ER'den türemiş olabilir (eşek ve ve atların dişi kokusu almaları keyfiyeti!). Yunanca "odeo" [itmek, itişmek] sözü de UDU(W) ile ilişkili olabilir.

Glozelliler "cinsî münasebet" kavramı dışında, gebelik ve yavru sahibi olma kavramlarını da resim ve yazı ile belirtmiş bulunuyorlar:

ES-ON EDÜ [done yaratma (yani, "gebelik")].

EDİNİS ESİS ONUY E-SİS [yavru sahibi olma başarısı].

Bu iki yazıttan birincisinde geçen **EDÜ(W)** İngilizce "to do" [yapmak] anlamındadır.İkinci yazıtta geçen **EDİNIS** ise Yunanca "edeos/eideos" [genç] olmalı.Eğer bu sözü **EDİTİW** şeklinde söyler sek Rusça "ditiya" [çocuk] sözüne yaklaşmış olacağız.

Güneydoğu Anadolu yazıtlarından birinde **TÖRT UP** [dört prensip] deyimi geçiyor (Mir.1994,s.32).Buna göre UP Fransızca "**principe**" [ilke,umde,esas,menşe, temel] demek olmalı.

Avusturyada,Mauthendeki Würmlach'da bir kaya üstüne soldaki yazının yazılmış olduğunu görüyoruz:

BENÜK EDİS ALTUÇ ESİZİS [ebedi anıt Kral hatırasıdır](Mir.1994,s.69).Bu yazıttaki **ALTUÇ** sözünü ise Latince "**altus**" [yüce] şeklinde görmekteyiz.

Soldaki yazıt Latince "**ululo**" [uluma] sözünün de Glozel kökenli olduğunu gösteriyor:
UL EDİS [uluma].Ancak,Türkçede "**uluma**" sözü bulunduğundan,Glozelin Orta Asya kökenli olduğuda bu vesile ile meydana çıkıyor.

Glozel yazıtlarından birinde geçen **ODUQ EL** [Muzaffer Halk] deyimini "**yöneten (baş çeken) halk**" şeklinde tercüme etmiş olmamız gerekirdi,çünkü Latince "**ducō**" [yönetme,baş çekme] sözü bunu gerektiriyor.Latince "**ducento deo**" [Tanrı yönetiminde] deyiminin Eski Türkçede de karşılığı var:**IDUQ ÖTÜKİN YIŞ** [yöneten ÖTÜKİN YIŞ].

Prototürkçeden günümüze kadar ulaşan-gelen **ATA** deyimini Codex Argenteus'da (6.yüzyıl) Gotça (yani, Eski Almanca) olarak da görebilmekteyiz:

Atta [AT-ATA veya ATA] unsar thu in himinam [Almanca: **Vater** unser du in Himmeln (Sen bizim Göklerdeki **babamız**)]. Bu metin bize, aynı zamanda, Türkçe gibi,Almanca'nın da çok kısa bir zamanda büyük değişikliklere uğradığını kanıtlıyor.

FİİLLERİN İSİM ve İNFINİTİV HALERİ

1. Kılış Adı (Nomina Actionis)

Ekler: -uw/üw, -ıw/-iw, -aw/-ew, -maw/-mew		(1)
-uş/-üş, -ış/-iş, -aş/-eş		(2)
-ma/-me		(3)

(1) Tatarcada geniş çapta kullanılıyor. Türkiye Türkçesinde ise bu ek yerine (3)ün kullanılmaya başlandığını görmekteyiz.

(3), aslında, olumsuzluk belirtmekte (meselâ, gelmedim, gelemedim) ve—yasalma söz yapmak üzere—fîl-den isim yapmaktadır (meselâ, dolma, şekerleme).

(1)in "w" ünlüğü (konsonantı) Prototürkçede çok seyrek hallerde yazılmakta ve bu ek yerine (Türkiye Türkçesinde olduğu gibi) (3)ün kullanıldığı görülmektedir.

(1): alıw [Tat., alma], kılıw [Tat., gelme], almaw [Tat., almama];
kanu(w) [Tür., anme];

SELENE KÊÇE UDU(w) YORIDIM (Prototürkçe) [Seleneyi geçerek, stratejik sefer eyledim] (MİR. 1985, s.73);

İTÜW (Protobul.) [etme] (MİR. 1993, s.60-61);

ÖC ĖMİTÜ(w) (Frig) [silinmiş (ölmüş) olma] (MİR. 1994, s.76);

OTU(w) AT UR ASIN̄ (Lemnos) [yakılma ziyafeti] (MİR. 1994, s.72);

İÇİLİT ĖMİNÜ(w) (Protogrekçe) [esir alma] (MİR. 1973, s.30);

OZ ONUR ĖTÜ(w) (Protogrekçe) [ozmayı başarılı kılma] (MİR. 1973, s.43);

İKİT ĖSİTÜ(w) (Protogr.) [çiftlendirme] (MİR. 1973, s.15).

AYAĖ'dan AYAĖU(W)(PT) [esirgeme] (Mır.1990,s.273) .

(2): kılış (Tatarca) [gelış], kılış (Türkçe);

ĖL-ĖTİRİŞ QAĞAN (Prototürkçe) [Halk Teşkil ediş Hakanı] (Mır.1991,s.23);

İNİLİĞ BÖRÜ UÇA BARIŞ (Prototürkçe) [sulh kurdu bayrağı ile varış] (Mır.1970,s.72);

İTİNÜ-YARATINU OMUDUQ OYUNA İÇİKMİŞ (Prototürkçe) [kalkındırma ve yaratma sahibine sığınmış] (Mır.1991,s.23);

AN-TUYUS "ULUT ÖD" (Protobulgarca) [ıdrak ediş "melek erası";yani,"ULUT ÖD" tarihi] (Mır.94/171);

URUS URUWUMA ÖVÜNÜK BUYULĖAR (Protobulgarca) [savas galibiyetine övünük Bulgar] (Mır.1970,s.97);

ĖTİLİŞ ĖSİS (Erenköy) [ediliş hatırası] (Mır.1994, s.83);

UR-ÖK URUS (Frig) [defnedilmiş] (Mır.1994,s.76);

ÖNÜ UTUS ÖĞİS (Çilgiri) [medeniyet tekvinini temin ediş peygamberi] (Mır.1994,s.55);

UYUS ĖM ÖĖÜL (Glozel) [ölmüş olanın öğülüşü] (Mır., 1994,s.63);

OYUNUS ĖL ATAR (Etruskçe) [oylanış sonucunda halk tarafından adanan] (Mır.1970,s.88);

OQİSİNUPULT (Etruskçe) [alfabe] (Mır.1994,s.58);

(3): İLGERÜ BARIĖMA BARDİĞ (Urqun) [ilerî yönde varığma vardık] (Mır.1991,s.30) .

ÖC-ÖK ÖLMEÇİ-YİTMEÇİ SİN (Prototürkçe) [ÖC-ÖK olarak bakî kalma-lı-sınız] (Mır.1985,s.73) .

YİR-SUB İDİSİZ QALMAZUN (Urqun) [yer-su yönetim-siz kalma-sın] (Mır.1991,s.28) .

Tek çekirdekli sözler le başlayan Prototürkçede iki adet hissi ifade kesekçesi [partikel'i] görmekteyiz: A ve AW. Latince, bu iki kesekçe yardımı ile, fiil köklerinden şu üç temel "yasalma söz" (yani, bitişik söz) şekli teşkil etmiş bulunuyor:

- (1) şimdiki halin yasalma sözü; meselâ, AM (kök) + A = amā-,
- (2) tamamlanmış halin yasalma sözü; meselâ, amā + AW = amāv-,
- (3) geçmiş zamanın tamamlanmış sıfat-fiili {das Partizip Perfekt Passiv}; meselâ, amā + to = amā-to (veya, amātu-s)

Misaller: Ama (Latince) [sev!].

Facile est factu(w) (Latince) [Tat. "qıluğa o-
ñay" (kıluya kolay); Alm. "es ist leicht zu
tun"].

Pōns fieri coeptus est (Latince) [köprü ya-
pılmaya başlanmışdır]. Burda "-tus" eki
"-miş" anlamındadır.

Bunlara göre Prototürkçenin "-A", "-W", "-Ş/-S" kar-
şılığını Latince'de "-a", "-v/-u", "-s" şeklinde görmek-
teyiz.

2. Kılcı Adı (Nomina Agentis)

Ekler: -u(w)çı/ -ü(w)çı; -ı(w)çı/ -i(w)çı; -wçı/ -wçı.. (4)
-ucu/üçü; -ıcı/-ıcı; -yıcı/-yıcı..... (5)
-U(W) AT/ -Ü(W) AT (6)
-GU(W)Çı (7)

(4): aliwçı (Tatarca) [aliçı], kıliwçı (Tatarca) [geliçı],
almawçı (Tatarca) [almayiçı];

(5): bulucu (Türkçe), görücü (Türkçe), bakıcı (Türkçe),
varmayicı (Türkçe);

(6): ĖsİŪ(W) AT (Val Camonica) [ıdrak ediçı] (Mır.1994,
s.44);

ĖRŪ(W)-ĖR AT (Trois Frères Mağarası) [koşucu]
(Mır.1994, s.100);

ÖGÜ(W) AB-AT (Prototürkçe) [şeref sahibi (olan o), "der Würdehabende"] (MİR.1993,s.11,49).

delectat (Latince) [sevindirici, "es erfreut"].

(7): OYGÜ(W)CİSİ BİLGE ERMİS (Prototürkçe) [danış-
cı (danışman) vatan menfaatına göre hareket
edermiş] (BİLGE ATUN UQUQ);

YUGCI-SİĞİTÇİ (Urqu) [matemci-ağıtçı] (MİR.1991,
s.15)

3. Gaye İnfinitivi (syntax infinitivi)

Ekler: -(1)rğa/(i)rge (Tatarca) [-mıya/-mıye], .. (8)
-masqa/-mcske (Tatarca) [-mamıya/-memıye] (9)
-U(W)-ERE (Prototürkçe) (10)

(8): barırğa (Tatarca) [varmıya], körirge (Tatarca)
[görmıye];

(9): bilmeske (Tatarca) [bilmemıye];

(10): EŞÜ(W)-ERE (Prototürkçe) [akla getirilmiye uy-
gun; yani, "ideal"] (MİR.1991,s.30);

ÖK USU(W)-ERE (Prototürkçe) [Kral Katına ermi-
ye] (MİR.1991,s.51).

Latincenin 3 yasalma söz temelinin (s.15) Tatarca-
daki karşılıklarını şu şekilde de görebilmekteyiz:

(1) şimdiki hal: süye-rge ["zu lieben"], Latince
karşılığı "ama-re" ["zu lieben"];

(2) tamamlanmış hal (perfekt): süyü-w ["geliebt
zu haben"]; Latince karşılığı "ama-v-isse" [geliebt
zu haben];

(3) geçmiş zamanın tamamlanmış hale ait sıfat fi-
li (Part.Perf.Pass.): süym-is ["geliebt"]; Latince
karşılığı "amat-us" ["geliebt"].

Tatarcadaki "-ırğa" ve Prototürkçedeki "-U(W)-E-
RE" karşılığını ise Latince "ere" şeklinde gör-

mekteyiz:

"Bene legere nōn facile est" [iyi okumaya (erişmek) kolay değil]; yani, "yaxşı oqırğa oñay tögil".

4. Genil (gen anlamda) infinitiv

Eklər:	-maq/-mek (Tatarca ve Türkçe)	(11)
	-maqqa/-mekke (eskümiş Tatarca)	(12),
	-mağa/-mege (Tatarca) [-mıya/-mıye]	(13)
	-ğalı/-gelı, -qalı/-kelı (Tatarca) [-mıya/-mıye]	(14)
	-MAQ/-MEK (Prototürkçe)	(15)
	-İT (Etrüskçe) [etmek]	(16)

(11): almaq, bılışmek;

(12): batmaqqa (Tatarca) [batmıya];

(13): baqmağa (Tatarca) [bakmıya];

(14): İtgelı (Tatarca) [etgelı];

(15): ALQINMAQ (Prototürkçe) [biribirinden ayrılmaq], (Mır.1990, s.232);

UZANMAQ (Prototürkçe) [kontınuum (kâinatın devam edip giden şekli)] (Mır.1990, s.169);

TOĞMAQ-ÖÇMEK TÖRÜLÜĞ (Prototürkçe) [doğmaq ve sönmek kanunlu] (Mır.1990, s.25);

(16): UQUNUSUĞ ETİRİT (Etrüskçe) [mümkün kılmaq] (Mır.1994, s.59);

OTUNUT ERİŞİT (Etrüskçe) [yakılıp erişmek] (Mır.1970, s.96) [ERİŞ-İT > ERİŞİT];

İLİT ODUQ (Etrüskçe) [elitilmek (yani, "muhabere" erı)] (Mır.1970, s.81);

EMİS İLİT ODUYUZ (Etrüskçe) [aidiyetı muhabere (elitilmek) ordusu] (Mır.1970, s.81);

ĒLİSİT ĒDİÇİZ (Protogrekçe) [elişmek (haber) verme] (MİR.1973,s.30);

ĒSİNİN ĒZÜY ĒRİT (Protogrekçe) [canın mukaddes geçmesi] (MİR.1973,s.35);

OQ AT ĒRİT (Protogrekçe) [askerin (öbür dünya-ya) geçirilmesi] (MİR.1973,s.51);

İKİT OY ĒL (Protogrekçe) [kişi ikilenmesi (yani, dual kişi)] (MİR.1973,s.15);

UQJS ĒRİKİT (Protogrekçe) [anlayış göstermek] (MİR.1973,s.17);

ÇİT [< Çİ-İT] (prototürkçe) [aşırı etmek (yani, aşırılık)] (MİR.1990,s.116,185);

BĒĞİT ĒRKİN (Prototürkçe) [bey olmak (yani, beylik) selâhiyeti] (MİR.1970,s.68);

YUĞÇİ-SİĞİTÇİ (Prototürkçe) [matemci-ağıtıcı] (MİR.1991,s.15);

Aşağıdaki metinde "-İT" ekinin "-lar" manasında da tercüme olunabileceğini görmekteyiz:

AT-ALTI ĒSİDİT (Etrüskçe) ["mensup olunmak" ve, aynı zamanda, "mensup olanlar"] (MİR.1970,s.88).

Bu hal bize Moğolcadaki çokluk gösteren "-d", "-ud", "-üd" ekinin hatırlatıyor. BASİT sözü ise, "başda bulunmak (yani, "başlık") anlamında kullanılmaktadır:

ÜÇ BASİT ON TURUQQAN BENÜ (Prototürkçe) [üç başlıklı ON değerinde (yani, milli değerde) "stele" (mezar taşı)] (MİR.1970,s.75).

Aşağıdaki Latince cümleler Türkçedeki "-dî" ekinin de "-İT"den doğmuş olabileceğini gösteriyor:

Dāreūs Scythīs bellum īferre dēcrēvīt (Latince) [Dareios İskitler le savaş başlatmıya

karar verdi];

Caesar Rōmae primus esse [olmak] voluit (Latince) [Sezar Romada birinci olmak istiyordu].

"-i" ekine ise Latince de "-dī" şeklinde rastıyoruz:

Occasīo discendi (Latince; gerundium) [öğreniw (yani, -me) fırsatı];

Cōsiliūm legiōnem aggrediendi (Latince; gerundium) [legionu URU(W) planı].

"-it" ekinin Türkçedeki "-lık" anlamı için şu örnekleri de verebiliriz:

İKİT ESİTÜ(W) (Protogrekçe) [evlilik ilanı] (MİR. 1973, s.15);

İÇİLİT EMİNU(W) (Protogrekçe) [sahiplilik ("esir" demektir) edilme] (MİR. 1973, s.30);

UÇULİT ÖNÜDİS (Etrüskçe) [Liderlik parası] (MİR. 1970, s.81).

"-lık" anlamındaki "-it" ekini bugünkü Avrupa dillerinde de görebilmekteyiz:

kras-ot-a (Rusça), pulchritudo (Latince), beauty (İngilizce), beauté (Fransızca), Schönheit (Almanca) [güzellik].

SIFAT-FİİL [Participium]

1. Türk Aoristî (Şimdiki + Gelecek Zaman)

Ekler:	-a/-e	turgan (Tatarca).....	(17)
	-iy/-iy		
	-i-digan (Uygurca)		(18)
	-ip durur (Türkçe)		(19)
	-it...-T (Prototürkçe)	[-ta/-te olan]..	(20)

(17): ağa turgan su (Tatarca) [aka duran su];

(18): alidigan mal (Uygurca) ["alına turgan" mal];

(19): akıp durur,gıdıp dururum (veya,gıdıp durum);

(20): ĖP A, ĨT ĖRT A, OĖU AB-ATIN ĖLĖ QUL ĖRT A (Pro-totürkçe) [şu sebep le kı,götürülmekte olan olması, şeref sahibi olan o halkının hizmet-kârı olması dolayısıyla götürülmüş olandır] (Mirşan 1993,s.11).

Bu son cümlede "-te olan" yerine "-götürüle du-ran" de demiş olabilirdik."Aka (veya,akıp) durur" kavramının Kırgızcadaki karşılığı olan "akat" bi-ze (20)-ekinin gerekçelerinden birini ("t-/d-" ye-rine "-t" yî) gösterse gerek.

(17-18)'de geçen "-an/-en" eki,Türk aoristî de-ğil,normal bir aorist (geçmiş + şimdiki zaman) teş-eder.Şu misallerimiz de bunu kanıtlıyor:

amāntīs (Latince)[seven, "liebend] (şimdiki zam.);

amāns (Latince),aynî şey;

eîn liebender Vater (Almanca)[seven bir baba] (şimdiki zaman);

broken bottels (İngilizce)[kırılmış olan şişe-ler](geçmiş zaman);

unesennıy (Rusça)[götürülmüş olan](geç.zam.).

2.Participium Coniunctum (Bağlı Sıfat-Fiil)

Ekler: -untī (Latince)[-ünde] (21)

(21): Cicerōnī Rōmam redeuntī cīvēs obviam iēront (Latince)[Ciceroyu Romaya dönüşünde (redeun-ti) vatandaşları karşıladı (yani, "Cicero Ro-maya dönünce (hal-fiil),onu vatandaşları kar-sıladı)].

3.İsimlerden birî "isim-fiil" olmak üzere İzafet Terkibi ["nominal compound"]

Ekler: (-ın/-in)...-ı/-i (Türkçe)..... (22)

-UNUT (Etrüskçe)..... (23)

ES...-SİT (Protogr.).....	(24)
-UNUT...-SİT (Etrüskçe).....	(25)
-SİL...-SİT (Protogr.)	(26)
-İL/-İL (Prototürkçe)	(27)

(22): Sezarın öldürölmesi (Türkçe) ["die Ermordung Säsars"].

(23): EL AT ONUNUT (Etrüskçe) [halkın onulması (yani, "halk muvaffakiyet1)] (Mir.1970,s.86);
 UNUT ONUDUNUT (Etrüskçe) [sapmış doğrultu-
 nun düzeltilmesi (yani, "pusula")] (Mir.70,s.8);
 AT ONUTUNUT (Protogrekçe) [namın muvaffak edil-
 mes1 ("bır kimsenin karısı" demektir)] (Mir.
 1973,s.17)

(24): İKİRİT ES İÇİSİT (Protogrekçe) [çiftleşmenin
 mümkün kılınması] (Mir.1973,s.13).Almancası:Er-
 möglichung (s.18) [İÇİSİT] des [ES] beischlaf-
 ens [İKİRİT] (d.h., "die Braut").

Buna göre,Almanca "des" kesekçesinin "ES"den doğmuş
 olduğu anlaşılıyor.

(25): OTUNUT ERİSİT OP-OTUQ ESİZİLİTİN UÇ ALT (Etrü-
 skçe) [yakılıp erişmesi (-en) ateşe verilmiş
 olduğunu bildiğin liderindir] (Mir.1970,s.96).

(26): ESİNİSİL ELİSİT EDİÇİZ UQUTULUNUZ (Protogrekçe)
 [hadisenin elişmesi (halka ulaşması) vak'asının
 tasfiri;"die Darstellung der Benachrichtigung
 des Ereignisses"] (Mir.1973,s.30)(bkz,s.18).

Bır isme attributiv (ayrıntı belirten) olarak konu-
 lan sıfat-fiil Almancada "-ung" (çokkere Perf.Pass.)
 ve Türkçede "-mesi" ekini alır (22'ye bkz).Burdakı
 "-me" fiilden kalış adı teşkil eder ve "-u/-ı" aıt-
 lık gösterir."-T+-N" şeklinde olması gereken bu eki
 Etrüskçede "-N+-T" halinde görmekteyiz.Yani,Türkçede
 "onutun" şeklinde olması gereken bır söze Etrüskler

ONUNUT demektedirler (s.20'deki "akat" sözüne de bakınız).

T ve N'nin yerdeğişimini Rusçada düşün [passivum] formundaki sıfat-fiillerde de görmekteyiz: proçitan [okunmuş] ve otkrit [açılmış].

"-İT" eki "-lar" [$\leq$ ĖL-ĖR] anlamında da kullanılabilmektedir (s.18). Buna paralel olarak, "-UNUT"dan teşekkül eden Latince "-nt" eki 3'üncü şahıs çoğul eki teşkil ediyor: "amant" [onlar seviyorlar]. Buna benzer bir halî Türkçede de gözetliyelebilmekteyiz: "onların biricik kızları" izafetinde (bir tek kız bulunmasına rağmen) "lar" eki kullanılmaktadır. Herhalde burda "-lar" (yani, ĖL-ĖR) saygı eki olarak yer alıyor.

Şu eklerin de "-UNUT/-INIT"dan türemiş olmaları ihtimal içindedir:

- Almanca şimdiki zaman sıfat-fiil eki "-end"; meselâ, "liebend" [seven] (s.20).
- Latince şimdiki zaman sıfat-fiil eki "-ntis"; mese-lâ, "laudentis" [Almancası "lobend"] (s.

(27): OY-ONIL (Prototürkçe) [oy-onulması];
ĖL-ĖDİL (Prototürkçe) ["halk" edilmesi];
ÜN ĖSİTİL (Prototürkçe) ["ün" işitilmesi];
OY ĖSİL ALT UY (Etrüskçe) [oy esilmesi için tem-silci ev; yani, "Büyük Millet Meclisi"].

Sıfat yapan bu eki İngilizcede de görmekteyiz: che-mical energy [kimyavi enerjî], natural law [tabiat ka-nunu], typical [tipik].

4. Aorist (geçmiş + şimdiki zaman)

Ekler: -ğan/-gen (Tatarca) [-yan, -muş olan] ..	(28)
-an/-en (Türkçe)	(29)
-GME (Prototürkçe) [-muş olan]	(30)
-SİT/-SUT (Etrüskçe) [-an/-en]	(31)
-UL/-İL (Etrüskçe) [-ulan]	(32)

- (28): yuqlağan kişi (Tatarca) [uyumuş bulunan kişi] (basit geçmiş zamanın çinlik modus'u) veya kişi yuqlağan [kişi uyumuş bulunuyor] (belirsiz).
- (29): gelen kişi (Türkçe) [(halen) gelmekte olan kişi; aynı zamanda, (daha önce) gelmiş bulunan kişi].
- (30): İL BİRİĞME TENRİ (Prototürkçe) [vatan vermiş olan (vatan veren) Tanrı] (MİR.1991,s.33).
- (31): AT-ONUCUN EDİSİT (Protogrekçe) [namı muvaffak kılan (yani, "Athena")] (MİR.1973,s.52).
- OTUNUT ERİSİT (Etrüskçe) [yakılıp erişen ("25" e de bakınız)] (MİR.1970,s.96).
- UQUÇ ELİTİB ESÜY EDITİLSİT (Etrüskçe) [yazı göndererek hatırlatılmış olunan] (MİR.1970,s.87).
- UÇUSUZ ESİNİSİT UL-ONUTUNUTUZ (Etrüskçe) [lider olan Yüce Başvekil] (MİR.1970,s.94).
- (32): ESİTİL OT (Etrüskçe) [duyulan (duyulmuş olan) ateş] (MİR.1970,s.94).
- UYUŞUL ÖGÜZ (Prototürkçe) [Federal Nehir (Huangho)] (MİR.1991,s.27).

Etrüskçe "-SİT"den türemiş olması muhtemel ekler:

- Latince yardımcı fiil "es-se" [ol-mak] halinin 3. şahıs konjunktiv [olabilirlik] modus'u: "-sīt" [olabilir].
- Latince fiillerin çin-tamamlanmış [indikativ-perfekt] halinin 2. şahıs gösteren "-is-tī" eki: amav-istī [sevmişdin: Alm. du hast geliebt].
- Aynı halin Almanca "-st" eki: du hast geliebt [sen sevmişdin].

- Almanca çın-şimdiki zaman [indikativ-presens] halinin 2. şahıs gösteren "-st" eki: du liebst [sen seviyorsun], du wirst gelieb~~t~~ (passiv!) [sen seviyorsun], Latincesi "amāris".
- Eski İngilizce çın-şimdiki zaman halinin 2. şahıs gösteren "-st" ekleri:
basit tempus, "thou helpest" [sen...-iyorsun]:
perfekt tempus, "thou hast helped" [sen...-mişdin].
- Rusçada isimden sıfat yapan "-ist" ve "-ast" ekleri: "kamen" [taş]dan "kamenistiy" [taşlıklı] ve "glaza" [göz] 'den "glazastiy" [büyük gözlü].
- Türkçe "-mıştın" ekindeki (yuk.bkz) "-şt"nın de "-SİT" (yani, ES-ET) ile ilişkisi olabilir.

5. Geçmiş Zaman Sıfat-Fiili

Ekler: -mış/-miş (Prototürkçe, Türkçe, Tatarca) .. (33)

(33): KÖTÜR**MİŞ** [KÖTÜRÜ**GME**] TENRİ (Prototürkçe) [başarılı kıl**mış** Tanrı] (MİR.1991, s.33).

TENRİDE BOL**MİŞ** (Prototürkçe) [kreasıonda meydana gel**miş**] (MİR.1985, s.54).

Gel**miş**-geç**miş** zaman (Türkçe).

Sanal**mış** eybır (Tatarca) [sayıl**mış** eşya].

Bilmem**iş**ke salışw (Tatarca) [bilmemiş gibi yapma].

6. Gelecek Zaman Sıfat-Fiili

Ekler: -ur/-ür, -ar/-er, -ır/-ir (Prototürkçe, Türkçe, Tatarca; belirsiz şekil)..... (34)
-çak/-çek, -cak/-cek (Türkçe, Tatarca) ... (35)
-TAÇI/-TEÇİ (Prototürkçe) [-çak/-çek] .. (36)

(34): uç**ar** kuş (Türkçe, Tatarca). Bu ekin SAB [predikativ] şekilde kullanılışı: kuş uç**ar**.

BİZ UYA-ALPAR (Prototürkçe) [biz utaniyoruz]
(MİR.1970,s.72).

İR-İRĐİMİM ÇİN ESÜĞİR OT AWRILTİM (Prototürkçe)
[erdemliliğim için anılacak ateş vasıtası ile (öbür dünyaya) evrildim](MİR.1970,s.73).

BİLİR BİLGİM BİLMEZ TEG BOLTİ (Prototürkçe)
[bilir bilgimi bilmezmişim gibi oldu](MİR.1991,s.81).

İRÜR-BARUR ERKLİ (Prototürkçe)[erir-varır
(yanı,"göç-eder") serbestili](MİR.1991,s.48)

Latıncede bu eki 1.şahıs tekil halini aktifden
passive çeviren "-r" şeklinde görmekteyiz:

Şimdiki zaman: "amao" (amo) [seviyorum]'dan "ama-
or" (amor) [seviliyorum],

Geçmiş zaman (imperfekt): "amāban" [sevmekte idim]
den "amabar" [sevilimekte idim];

Gelecek zaman: "amabō" [seveceğim]'den "amabor"
[sevileceğim].

Latıncedeki "aktif" ve "passiv" deyimlerini ise
Türkçeye "belirli" ve "belirsiz" şeklinde çevire-
bilmekteyiz:

Tatarca "oqıy"(belirli!)'den Azerice "oxuyur" ve
Türkçe "okuyor",ki Tatarca "oqıy"a kıyas la,"oqır"
belirsiz halı ifade eder ve Azericede şimdiki zama-
nı ifade eden "-ur/-ır/-ür/-ir"den ve Türkçede ise
"-yor"dan başka ek yortur (Azericedeki "-nagda" eki
uzantkın halı ifade eder) ve,buna göre,Azericedeki
"-ur" ve Türkçedeki "-yor" ekleri "belirli" halin if-
adesi için kullanılmaktadırlar.Belirli ve belir-
siz halleri Tatarcada şu şekillerde görmekteyiz:

Şimdiki zaman: bara (belirli),oqıy (belirli).

Geçmiş zaman:oqıdı (belirli),oqıgan (belirsiz);

Gelecek zaman: oquyaçaq (belirli), oqır (belirsiz).

(35): kilecek yıl (Tatarca) [gelecek yıl].

(36): YURTDa-YOLTA YATU QALTACI ERTİGİZ (Prototürk.)
[yurtda-yolda yata-kalacak idiniz] (MİR.91/81).

UYUBLIQ BOLTACI ERTİ (Prototürkçe) [tabiiyet altına girecek idi] (MİR.1991,s.49).

YOQ ERTECİ ERTİ (Prototürkçe) [yok edecek idi]
(MİR.1993,s.21).

ÖLTECİ BUDUN (Prototürkçe) [ölüme mahkûm olan
(yani,ölecek) kavim] (MİR.1991,s.35).

ÖNRE QITANIĞ ÖLÜRTECİ,TİRMİN:BİNİ,OGUZUĞ ÖLÜR-
TECİ ÖK,TİRMİN (Prototürkçe) ["önce,QITAN'ı öldürecek",derim;"bundan sonra,OGUZ'u da öldürecek"tir",derim] (B.A.UQUQ).

ANARU SÜLEMESER,OL BİZNİ ÖLÜRTECİ ÖK (Prototürkçe) [eğer biz ona doğru ordu sürmez sek,o bizi imha edecek] (MİR.1993,s.18).

BU YOLIN YORISAR,YARAMAÇI,TİDİM (Prototürkçe)
["bu yoldan yürür sek,uygun düşmeyecek (düşmez)",dedim] (MİR.1993,s.18).

QAÇ NEŃ ERSER,BİZNİ ÖLÜRTECİ ÖK (Prototürkçe)
[herne hal ise,bizi imha edecek] (MİR.1993,18).

Bu misallere göre Türkçe "-cek" eki başlangıçta "-ÇI/-Çİ" ve "-TACI/-TECİ" [-dacı/-decı] şeklinde kullanılmış ve,herhalde,"-TECİ ÖK"den "-decek" ve "-cek" ekleri teşekkül etmiş bulunmaktadır.

Türkçedeki "-çi" eki Almandaki "-er" ile karşılanmaktadır: "işçi/Arbeiter","avcı/Jäger" gibi.

Diğer taraftan,"iş yapıcı" anlamında olan bu eklerin Latince "-r" şeklinde 1.şahsı ifade etmesi onun Almandaki sıfatına da tekabül etmektedir,çün-

kı 2. ve 3. şahısların "iş yapıcı" olup olmadıkları 1.şahsın bunu "bilebilmesi" halı ile belirlenecektir ki,bu da "passiv hal" (yani, 1.şahsın passiv halde bulunması) demektir ve Latincedeki "-or/-r" bunu ifade ediyor.

Birinci şahsın bu tercihinı (yani,vakanın cereyan edip etmiyeceğinden pek de emın olmaması halını) gelecek zaman halı için de gözetliyeбіlmekteyiz: YARMAÇI [yararlı olmuycak]. Ancak,spesifik gelecek zaman için bu ek "-TEÇİ" ve "-TEÇİ OK" şekillerinde kullanılmış bulunuyor (yukarıya bkz).

7.Tesebbüs ["Vorhaben"] Modallığı Sıfat-Fiili "-esi/-ası" ve ESİ-Konstruksionları.

Ekler: -esi/-ası (Türkçe,Tatarca) ["arzu olunan"(op-tativ) anlamında,ki bu mana gelecek zaman eki olan "-cek/-caq" ile de ifade olunabilmektedir] (37)

ESİ (Prototürkçe) [onun ("i") aklında olan (ES);yani,"ben";akılda olan]..... (38)

(37): göresim geldı (Türkçe),[Tat."köesim kıldı].

Barası yol (Tatarca) [varılacak yol].

(38): ÖZÜ ESİS ED,BUĞ BU ESİ EM (Prototürkçe) [ben kendisini andığınız bey'im:"ich bin der Fürst, der erinnert wird"] (Mır.1970,s.67).

UW-ULUNUZ ESİ BİN (Etrüskçe) [ben mukaddes ulunuz bulunuyorum (veya "imışım").Almancası:"ich sei (d.h."bin") eure heilige Hoheit"] (Mır.1970, s.88).

ESİ-BİZ ES UÇULUSU (Etrüskçe) [bize tabi liderlik] (Mır.1970,s.90).

ESİLİM (yani,ESİ ELİM) ES (Glozel yazıtı) [benim tabi olduğum halk] (Mır.1994,s.61).

UP-ULUĞI BUY ĖP-PĖN (Protobulgarca) [ben Yüce Bey bulunuyorum (yani, "Beyim)]. Almancası: "Ich sei der Hohe Fürst". (MİR.1970, s.99).

AT ÖĞÜTÜM ĖSĖN ĖR (Protogrekçe) [o şerefli ol-an kişidir] (MİR.1973, s.62).

Prototürkçe ĖSĖ ĖM, "ĖS-" fiil ve "ĖM" yardımcı fiil olarak üzere, bir per (frastık konjugasyon şekli teşkil etmektedir. Ancak "giyesı > giysı [giyim]" sözünden de anlaşılacağı gibi, ĖSĖ sıfat fiili "isim" haline de gelebilmektedir: ĖSĖ ĖM [ben'im] ve ĖSĖ BĖN [ben bulunuyorum; Almancası "ich sei"]. Bu ifadeler Latince de yardımcı fiil "esse"nin 1. şahıs için şimdiki zamanın çnlık halinde "sum" [ben'im] ve olabilirlik halinde "sım" [ben "emişem" (Azerice), ben olmalıyım] şeklindedir: ama-tus sum [ben sevil-dim], ama-tus sım [ben sevilmıs olmalıyım]. Bu ifadeleri Prototürkçeye de tercüme edelim: AMA AT-ĖS ĖSĖ ĖM.

Prototürkçe "ĖSĖ ĖM" konjugasyonu diğer bazı dillerde ^{su}şekillerde yer almış bulunuyor:

Türkçe	<u>ben<u>im</u></u>	<u>sens<u>in</u></u>	<u>odur</u>
Latince	sum	es	est
Yunanca	e <u>im</u> <u>ı</u>	es <u>ı</u>	est <u>ı</u>
Sanskritçe	âs <u>m</u> <u>ı</u>	âs <u>ı</u>	âst <u>ı</u>
Rusça	ya <u>Ės</u> <u>m</u>	ta <u>Ės</u> <u>ı</u>	on <u>Ės</u> <u>t</u>
Almanca	ich b <u>in</u>	du b <u>ist</u>	er <u>ist</u>
İngilizce	I am	thou art	he is
Tatarca	m <u>ın</u> <u>m</u> <u>ın</u>	s <u>ın</u> <u>s</u> <u>ın</u>	old <u>ır</u>

Bu cetvele göre ĖSĖ BĖN/ĖP-PĖN/mın-mın/ich bin konjugasyonu dolayısıyla Etruskçe/Protobulgarca/Tatarca/Almanca'yı aynı bir sınıfa (sınıf 2) ve ĖSĖ ĖM/ben-im/I am/ya Ėsm/eı-mı/âs-mı/sum konjugasyonu dolayısı ile Baykal-Lena Prototürkçesi/Türkçe/İngilizce/Rusça/Yunanca/Latince'yı ise diğer bir sınıfa (sınıf 1) söyleceğiz demektir.

HAL-FİİL [Gerundium]

1. Birleştirici Hal-Fiil

- Ekler: -ıp/-ib (Prototürkçe, Türkçe, Tatarca) ... (39)
-ımy/-mıy (Tatarca) [-madan/-meden] (40)
-madan/-meden (Türkçe) (41)

(39): varıp geldi (Türkçe), barıp kildi (Tatarca).
UQUÇ ELUTIB ESUY EDITİSÜT (Etrüskçe) [yazı gönderip hatırlatmanın] (Mir.1970, s.87).
ALIRITIP APPARUY EDITİLSÜT (Etrüskçe) [alıp götürmüş olmanın] (Mir.1970, s.88).
SİZİM ESİS KİTEM ÖKÜB (Prototürkçe) [Allahıma erişmeyi dileyyerek; "nach meinem Gott mich zu begeben wünschend] (Mir.1970, s.74-75).

(40): solamy tur (Tatarca) [soluk almadan dur, soluk alma!].

(41): bilmeden (bilmiyerek) söyleme (Türkçe).

2. Zaman-Sebeb Hal-Fiili

- Ekler: -ğaç/-geç (Tatarca, Prototürkçe) (42)
-ınca/-ince/-unca/-ünce (Türkçe) (43)

(42): Qonaqların barsı da kılgeç, biz aşqa otırdıq (Tatarca) [konukların hepsi de gelince, biz yemeğe oturduk].

BES CİĞİRMİ YAŞAMAWA TABİĞAÇ (Prototürkçe)
[onbeş yaşına erince] (Mir.1970, s.74).

(43): Sizi görünce hemen saklandı (Türkçe).

"42" ekinin Prototürkçe OĞUÇ'dan türemiş olması mümkündür:

UÇ OĞUÇUB ES (Side) [lider kisi-sıfatı ile] (Mir.1995, s.4).

OQ ANIZ OĞUÇ ÖK-OQ (Side) ["kuantum" denilen kişi-sıfatlı Rabbani kuantum] (Mir.1995, s.7).

OGUÇ ES (Şide) [kişi-sıfatlı hal] (Mir.1995,s.7).
BUQ OGUÇ ES (Val Camonica) [beyin kişi-sıfatlı
 hali; yani, beyin tecelli eden ruhu] (Mir.1994,s.46).
OGUÇ-OGUÇU (Val Camonica) [kişi-sıfatlı kişi-lider-
 liği (yani, "devlet")] (Mir.1994,s.44).

OGUÇ ES'in diğer bir söyleniş şekli ELÜ ES [kişiye
 ait hal; ehli] 'dir ve "-ğaç"ın Almancadaki karşılığı
 olan "als"ın bu sözden türemiş olması olasıdır. Bu şe-
 kildeki "kuram"larımızda biraz daha ileri gidersek,
 "-ğaç"ın Rusçadaki karşılığı olan "kogda"nın "OGUÇ"-
 DA'dan türemiş olabileceğini (?) ileri sürebiliriz.

3. Uzantkın Hal-Fiil

- Ekler: -a/-e (Tatarca, Türkçe) (44)
 Sözün ün le bitmesi halinde:
 -ya/-ye (Türkçe) (45)
 -iy/-iy (Tatarca) (46)

(44): kile-kile (Tatarca) [gele-gele].
 toya körmedim (Tatarca) [doymadım].
güle-güle (Türkçe).
düş-e-kalka (Türkçe).

(45): sıçrıya-sıçrıya (Türkçe).
sürüye-sürüye (Türkçe).

(46): cırlıy-cırlıy (Tatarca) [ırlıya-ırlıya].
tegeriy kitti yumgağım (Tatarca) [yuvatlanıp
gitti yumağım].

Bu ekleri Rusçada da görmekteyiz: "podprıgıvaya"
 [sıçrıya-sıçrıya]: "duma-yut" [düşünü-yorlar] 'dan
 "duma-ya" [düşün-e düşün-e], "slış-at" [duy-mak] 'dan
 "slış-a" [duy-a-duy-a].

Tatarcada "tegeriy kitti"nin "tegerep kitti" ile
 aynı manada olmasına paralel olarak ("46"), Proto-
 türkçede de "-a/-e" ekinin "-ip/-ib" ile ("39") para-
 lel manada olduğunu görmekteyiz:

İRTİŞ ÖGÜZİĞ KĖÇE YORIDIM (Eski Türkçe) [İrtiş Neh-rini geçerek (yani, "geçip") sefer ettim] (Mir.1991, s. 39).

BOL-BOL TİKE BİRTİM (Prototürkçe) [tarihtaşı diki-verdim] (Mir.1991, s.57).

UÇA BARDI (Yoluğ-Tigin) [uçarak vardı ("öldü" de-mekdir)] (Mir.1991, s.30).

İÇ-OGUZ SÜŞİ BASA KĖLTİ (Yoluğ Tigin) [İç-Oğuz ordu-su basarak geldi (yani, "baskın yaptı")] (Mir.91, s.49).

SANÇA IDIP (ÖKÜLİ ÇUR) [mızraklıyarak] (Mir.85, s.95).

Bu örnekler bize hal-fiil eki "-a/-e"nin **kosma fiil** teşkilinde kullanıldığını gösteriyor (KĖÇE-YOR, TİKE-BİR, UÇA-BAR, BASA-KĖL, SANÇA-ID).

Bu ekin diğer bir kullanılış şekli de "şimdiki za-man eki" teşkil etmesidir (s.19,25):

QAWISIM İKİNİME AYITA: AWRILTIM SİZİME (Prototürk-çe) [kavuşacaklarıma söylüyorum: evrildim Cenabıma] (Mir.1970, s.72).

AWRILI-BARIWI YATA (Prototürkçe) [evrili-varişi ya-tıyor (yani, öbür-dünyaya geçmekte bulunuyor)] (Mir. 1970, s.72).

ÇOKLUK EKİ "ER"

"ER" sözünün ana manası "erişme"dir. Eski çağlarda bu söz "toplum fertlerinin her birine erişme" manasını taşımıştır ve, buna göre, çokluk eki anlamında kulla-nılmış bulunuyor (s.18,22,28)*:

ELİŞİM-ER (Prototürkçe) [millettaşlar],

OGLIN-ER (Prototürkçe) [oğullar] (Mir.1970, s.71).

UZATIQIN-IR UÇUZ (Etrüskçe) [sonsuzluklar liderliği].

Türkçedeki "-lar" eki EL [halk]'in her ferdine e-

*Sahife 24'deki "34" eklerinin kaynağı her halde "UR" olacaktır (s.24,25,26,24), "ER" değil.

rişme anlamında "EL-ER"den olkunmuş bulunuyor:

QIZ KELEN EL-ERİM → K^{EL}İNLERİM → gelinlerim.

Avrupanın İngilizce, Almanca, Rusça, Yunanca gibi dillerinde çokluk teşkil etmenin belirli bir nizamı bulunmuyor:

İngilizce: boy/boys, child/children, man/men, news/news.

Ancak, İngilizcede çokluk teşkil eden başlıca ek olarak "-s, -es, -ies, -ves" eklerini görmekteyiz. Bu eklerin Prototürkçedeki karşılığının ise ES [hatırlama] olduğu düşünülebilir. Almancada ise çokluk teşkil etme usulleri arasında "-ER" ekimizi de görmekteyiz:

Almanca: das Haus — die Häuser [evler BU],
das Bild — die Bilder [resimler BU],
der Mann — die Männer [kişiler BU],
das Buch — die Bücher [kitaplar BU].

Rusça: volna/volnı [dalgalar], zemlya/zemli [yerler],
okno/okna [pencereler], polye/polya [kır-, tar-
lalar], zoloto/zoloto [altın].

Rusçada çokluk teşkili için ekseriyetle "-ı/-i" eki kullanılmaktadır ve bunun da Prototürkçedeki karşılığı "I" [genellik] olabilir. Diğer taraftan, Rusçada mastar teşkil eden "-t, -ti, -ç" eklerinden en çok "-t" ekinin kullanıldığını görmekteyiz ve bu ek de s.17'de söz konusu edilen "16" eki olabilir: stroit [inşa etmek], slışat [duymak], nyesti [götürmek], berec [muhafaza olunmak]. Bunlardan "nes-t-i" sözünden "-t"nin Türkçede "-m" gözüktüğünü söyleyebiliriz: "taşı-m-a". Nitekim, bu hale Latince ve Almancadan da misal verilebiliniyor:

Latince: ama-t-us [sev-mek, veya sev-m-ış].

Almanca: arbei-t-en [alış-mak].

İngilizce: t-o work [alış-ma].

S Ö Z L Ü K

affiks [yasağıç], gramer funksionlu (yani, sözlerin BİTİĞ teşekkülüne hizmet eden) ekler: "yurt-**daş-cık**" sözündeki "-**daş**" ve "-**cık**" gibi.

aktiv genus [dip yöneliş], iyenin eylemin kılıcısı olduğunu ifade eden fiil genusu [yönelişi]:

| **aktiv:** o ailesini seviyor; Ahmet elbise aldı.

| **passiv:** o ailesince seviliyor; Ahmede elbise alındı.

almaşılık [zamir], isim le almasıabilen (isim yerine gelebilen) sözler: ben, sen, o; bu, şu, o; böyle, şöyle; kim?, ne?, hangi?, nerde?; hepsi, herbiri, başka.

aorist, belirlilik KÖRÜM'ü [aspekti]: çabucak geçen bir muameleyi, etraflı olarak değişmiyen bir geçmiş, belirli ve kapalı olarak söylenen bir hadiseyi, bir şeyin husule gelme mantıkasındaki zaman şeklini ifade eder.

Şimdiki (bahsedilen) zaman sıfat-fiili devamlı veya tekrarlanan bir hareketi, aoristum sıfat-fiili ise tek veya belirli bir hareketi gösterir. Meselâ, "durur" aoristi, hakikatta, bir zamanı değil, bir modalcıl-KÖRÜM'cül manayı ifade eder.

Bu itibar la, aorist gelecek zamanı içine almaz. Hadise ya geçmiş zaman içinde (aor.historicus), veya yeni bir hadise konuşanın huzurunda (şimdiki zamanda) tanımlanmıştır. Ancak, şartlı olarak söyle-

nen hallerde ise, aorist muhakkak surette gerçekleşecek olan gelecek için de sözkonusu olabilmektedir. Meselâ: eğer ben burda kalır sam, yeni bir iş bulmam gerekiyor (s.24, "34" eki ve s.19, "19").
attribut [ayırғыç, ADRA ("tefrik")], bir ismin predikatta bulunmaksızın yakından belirlilendirilmesi:

| yeşil mendil, benim mendilim;
| anulus [yüzük] ex [-dan] auro [altın] factus [yapılmış] [yani, "altından yapılmış yüzük"] (Latince).

AYI ["phrase"], bir mana elde etmek üzere ifade edilen—ancak, içinde fiil bulunmayan—sözlerin herhangi bir BARMAQ'ı ["sequence"i, sırası]:

| "karısı ile beraber", "misafire" gibi. Bu iki AYI bir fiil kullanılarak birleştirilir se, bir cümle elde olunacaktır: "o karısı ile beraber misafire gitti".

ayırғыç ["attribute"], isim sözünü ayıran sözlerdir ve "nasıl?", "kimin?", "hangi?", "ne kadar?" sorularına cevap verirler:

| benim babam; üçüncü gün; yüzlerce kitap, açık deniz; tarlada kokulu çiçekler büyüyor;
| Tatarstan petrol bakımından zengin bir ülke;
| bu—büyük şairin birinci eseri.

bağlak ["postposition"], bir ismin bir fiil le, bir sıfat la veya diğer bir isim le olan münasebetini gösteren sözlerdir:

| onun akıllı bir hesap makinası gibi (bağlak!).

basit cümle, bir iye ve bir SAB'dan ibaret cümle:

| yağmur (iye!) yağmaya başladı (SAB!).

baş geliş ["nominative"], grammatik iye gösteren söz:

| ben (baş geliş) geldim (SAB).

birleşik söz,iki veya daha çok söz çekirdeklerinin birleşmeleri ile elde olunan söz:

| OŞUĞ [/ OŞ-UG], ÜEW [/ ÜE AW].

BİTİĞ ["clause"],bir dizme-koşma veya iyerçinli-koşma cümlelerin keseğini teşkil etmek (yani,cümlelerin koşma parçası olmak) üzere,bir iye ve bir SAB içeren sözler grubu:

BUNCA BİTİĞ-BİTİĞME KÜL-TİĞİN ATISI YOLUĞ-TİĞİN **BİTİDİM** [bunca cümleleri (söz inşalarını) KÜl-Tiğ'in namına Yoluğ-Tiğ'in olarak yazdım] cümlesinde "-M" SAB-KİYE iye ve "BİTİDİ" SAB'dır."**Ben** gel-dim" cümlesinde ise "Benim" iye ve "Geldi" SAB'dır.

"Bir konuşmanın bitirilmiş hali" anlamında olan BİTİĞ,Latince "clausula" anlamı kadar,"yazı" anlamında da kullanılmış bulunuyor (yukarıdaki misal!). **BİTİĞ-BİTİĞME**,yazı formu;yani,"cümle".

BİTİĞ dirkegiçleri ["clause connectors"],BİTİĞ'leri dizen veya iyerten söz sınıflarıdır.

Diziciler—bir dizme-koşma cümle elde etmek üzere—iki İLİNMEKSİZ BİTİĞ'i denk hukuklu,eşdeğer olarak dizerler ("cümle" sözüne bakınız!):

İLİNMEKSİZ BİTİĞ,**dizici** İLİNMEKSİZ BİTİĞ.

İyerticiler—iyerçinli-koşma cümle teşkil etmek üzere—bir İLİNMEKSİZ BİTİĞ'e İLİNMEKLİĞ BİTİĞ eklerler ("cümle" sözüne bakınız!):

İLİNMEKLİĞ BİTİĞ,İLİNMEKSİZ BİTİĞ (virgüllü!),

İLİNMEKSİZ BİTİĞ İLİNMEKLİĞ BİTİĞ (virgülsüz!).

bitişik söz,iki sözden teşkil edilen söz: UB-OZ,güpe-gündüz gibi.

cümle [BİTİĞ-BİTİĞME],TOLP [komple] mana ifade eden sözler QAN'ı [grubu];koşma BİTİĞLER QAN'ı.

Esas itibarile 4 çeşit cümle vardır:(1) bir İLİNMEKSİZ BİTİĞ'den ibaret basit cümle:

| Ben balığa çıkmasını severim.

(2) Birbirlerine aşağıdaki usullerden biri ile eklenmiş olan iki veya daha çok İLİNMEKSİZ BİTİĞ'-den ibaret **dizme-koşma** [compound] cümle:

- Dizici dirkegiç ["conjunction"] ile eklenme:

| Ben balığa çıkmasını severim, fakat (dizici!) balık etinden nefret ederim.

- Cümle dirkegiçi ["sentence connector"] ile eklenme:

| Ben balığa çıkmasını severim; ancak, balık etinden nefret ederim.

- Noktalı virgül ile eklenme:

| Ben balığa çıkmasını severim; balık etinden nefret ederim.

(3) Bir İLİNMEKSİZ (esas) ve bir İLİNMEKLİĞ (subordine) BİTİĞ'in kombinasyonundan ibaret **iyerçinli koşma** ["complex"] cümle:

| Hernekadar balığa çıkmasını seviyor sam da (İLİNMEKLİĞ BİTİĞ), ben balık etinden nefret ederim (İLİNMEKSİZ BİTİĞ).

| Ben balık etinden nefret ederim (virgülsüz!) hernekadar balığa çıkmasını seviyor sam da.

(4) İki veya daha çok İLİNMEKSİZ BİTİĞ ile bir veya daha çok İLİNMEKLİĞ BİTİĞ'in kombinasyonundan ibaret **dizme koşma-iyerçinli koşma** ["compound-complex"] cümle:

| Balık etinden nefret etmeme rağmen (İLİNMEKLİĞ BİTİĞ), ben balığa çıkmasını severim (İLİNMEKSİZ BİTİĞ); çünkü balık tutmak çok heyecanlı (İLİNMEKSİZ BİTİĞ).

cümle dirkegiçi ["sentence connector"], bir İLİNMEKSİZ BİTİĞ'i—bir dizme-koşma ["compound"] cümle elde etmek üzere—diğerine ekler:

İLİNMEKSİZ BİTİĞ;cümle dirkegiçi,İLİNMEKSİZ BİTİĞ.

| ben balığa çıkmasını severim;ancak,balık etinden nefret ederim.

Çınlık modusu ["indikativus"],gerçekten olmuş,olmakta veya olacak olan bir eylemi ifade eder:

| ben geldim/geliyorum/geleceğim.

dip yöneliş, "aktiv genus" sözüne bakınız!.

dirkegiç ["connector"],BİTİĞ veya cümleleri birbirine ekliyen AYI ve sözler.Bunlar cümle dirkegiçleri (bkz!) ve BİTİĞ dirkegiçleri (bkz!) olmak üzere ikiye ayrılırlar.

dizici dirkegiç ["coordinating conjunction"],bir dizme-kuşma cümlelerin İLİNMEKSİZ BİTİĞ'lerini birbirlerine eklemeye yarayan kesekler;kısaca:diziciler (bkz:BİTİĞ dirkegiçleri!).

diziciler ["coordinators"],ayrı hukuklu söz,AYI ve BİTİĞ'leri birbirine ekliyen dirkegiçler (bkz:BİTİĞ dirkegiçleri!).

dizme,aynı hukuklu ve kıymetteki söz,AYI,BİTİĞ ve BİTİĞ-BİTİĞME'leri birbirlerine bağlama (yani,dizerek kuşma):

| ben ve Ahmet; ılık,fakat rütubetli.

dizme kuşma ["compound"] **cümle**,bir cümle dirkegiçi ile eklenmiş olan iki İLİNMEKSİZ BİTİĞ'den ibaret cümle:

| ben tenis oynamasını severim (1.BİTİĞ),fakat golf oyunundan nefret ederim (2.BİTİĞ).

doğru söylem,doğru aktarım ["direct quotation"],diğer bir kimsenin sözlerinin tam olarak aktarılması ki,aktarılan sözler tırnak içinde yazılırlar:

| "Ben onun yaylaya çıktığını sandım",dedi,"fakat çıkmamış."

esas BİTİĞ ["main clause"],İLİNMEKSİZ BİTİĞ.

genus [Lat."cins";çokluk şekli:"genera"] (1) isimlerin cinsi: aktiv = "erkek", passiv = "dişi", neutrum (veya "medium") = "tarafsız"; (2) fiillerin formu [fiil yönelişleri;"genus verbi";İng."voice"]: aktivum,passivum,medium.

giriş yapan BİTİĞ ["introductory clause"],bir iyerçinli koşma cümlede bir TUDMAQ olarak kullanılan İLİNMEKLİĞ isim cümlesi dışında kalan İLİNMEKSİZ BİTİĞ:

| o (iye!) bana yardım edeceğini (İLİNMEKLİĞ isim BİTİĞİ;cümlenin TUDMAQ'ı) söyledi (İLİNMEKSİZ giriş BİTİĞ'i).

giriş yapan kesekler,girticiler ["introducers",KİRT-GÜNÇLER],cümlenin kesegi olmadıkları halde,konuşanın söylenmekte olan fikre karşı olan tutumunu belirten sözler,AYI'lar,ve ayıran ARTUQAÇLAR:

Sözler	<u>Maamafih</u> ,yeni kanunun halk kitlelerinde benimsendiği söylenemez.
AYILAR	<u>çok çalışmak suretile</u> ,o sınıfını geçmiye muvaffak oldu.
BİTİĞLER	<u>Birkaç yıl üstüste sınıfta kaldığı için</u> ,o mektebinden kovuldu.
Ayıran AR-TUQAÇLAR	Benim yakın arkadaşım, <u>Fikret Musabay</u> ,Dresden bombardımanında öldü.

haber [SAB,"predicate"],bir cümlenin iyesi hakkında söylenen:

| Ben [iye] sinamaya [TUDMAQ] gideceğim [haber,SAB].

hal-fiil [zarf-fiil,"gerundium",hal-QILINÇ],cümlenin fiili için izahat getiren söz,ve AYILAR.Bunlar şu sorulara cevap verirler: (1) nasıl?,ne yapıp?;(2) ne zaman?,ne yaptıktan sonra?,niçin?;(3) ne zamana kadar?;(4) niye?

| -rak Çocuk sıçrayarak koşuyor;
| -p o bize gelip gitti;avını sürükleyib getirdi.

-ca yağmur yağınca, yollar çamurlandı;
-de misafirler gelende, kahve ikram et;
-ya o hikâye okumuya düşün;
kadar güneş batana kadar, eve dön.

İLİMEKLİĞ BİTİĞ ["subordinate clause"], bir cümleinin parçası olan; ancak, yalnız başına duramıyan (yani, bağımlı, subordinate) BİTİĞ:

Hernekadar balığa çıkmasını seviyor san da (İLİMEKLİĞ BİTİĞ), balık etinden nefret ederim (İLİMEKSİZ BİTİĞ).

İLİMEKSİZ BİTİĞ ["independent clause"], bir cümleinin azası olan; ancak, yalnız başına da durabilen (yani, bağımsız, esas) BİTİĞ (yukarıdaki misale bakınız!).
imperfekt(um) [Latince], geçmiş zamanın henüz tamamlanmamış olan bir eylemini ifade eder: "fugiebat" [Latince, o kaçmakta idi].

indikativ(us), bak: çinlik modusu.

isim BİTİĞ ["noun clause"], bir ismin gördüğü işi gören İLİMEKLİĞ BİTİĞ:

bana yardım edeceğini (isim BİTİĞ) söyledi (KİRT-GÜNÇ BİTİĞ).

ie ["subject", fail, INDİQ], bir fiilin (haber) baş gelişi halinde (kim? ve ne? sorularına cevap veren) bir isim veya bir isim gibi kullanılan söz, AYI veya BİTİĞ:

köpek (ie) adamı (TUDMAQ) ısırды (fiil, SAB);
o (ie) bana (dolaylı TUDMAQ) hediye (doğru TUDMAQ) vermek istiyor (SAB, fiil);

Ahmet le Mehmet (ie) ava çıktılar;

çocukların ekseriyeti (ie) soruları (doğru TUDMAQ) biliyorlar (SAB);

şimdiye kadar görmüş olduğum geyiklerin en güzeli (ie) dağdan aşağı (reviş) iniyordu (SAB).

Ünlenmesi gereksiz olan bazı hallerde **ie** iptal

olunabilmektedir:

geldim ["ben geldim" yerine];
çok bulutlu idi ["it was very claudy" yerine];
ismini yaz ["sen ismini yaz" yerine];
seni methediyorlar ["man lobt dich" yerine];
denilebilir ["man könnte sagen" yerine].
iyelik gelişi ["genetive"], iye (aidiyet) gösteren
ve "kimin?", "neyin" sorularına cevap veren geliş:
| atın kuyruğu; suların öcü.

iyerçinli koşma cümle ["complex sentence"], bir iyer-
tici ile eklenmiş olan bir İLİNMEKSİZ BİTİĞ ile
İLİNMEKLİĞ BİTİĞ'den ibaret cümle:

| eve çabuk dönebilmek **için** ["için" iyerticili İ-
LİNMEKLİĞ BİTİĞ], otomobile bindim.

iyertici dirkegiçler ["subordinators"], cümleye bir
iyertici BİTİĞ girten sözler (yukarıdaki "için" g.).
izafet terkihi ["nominal compound"], iki isimden a-
yırıcı ["attributive"] halde söz dizme şekli:

| Mehmedin kalemi, çocuk yuvası, taş duvar, göze ilaç.
TEMİR QAPIC, TÜRÜK BİL, TÜRÜK TÖRÜSİ, EÇİM QAĞAN, İ-
ÇÜM-APAM TÖRÜSİ, BUYURIOI BEGLERİ, BİLGE QAĞAN, OMU-
GI QURGAN [Şehr-i Omuğ; tıpkı "Bab-ı Ali" gibi].

kesek ["article"], cümle azası, cümle kısmı.

kesekçe ["particle"], cümle veya onun keseklerine
türlü mana nüansları veren yardımcı sözler:

| **senmi?**, **en** yeni, **kıpkızıl**, söylemiye **de** başladı, at-
lar **nedenidir** ürkmüşler, **hiç**, gelsene, v.b. Bunlara
karşılık, demonstrativ sıfatlardan İngilizce a ve
an'a (yani, "bir"e) "belirsizlik kesegi", the'ye
(Prototürkçe "BU"ya) "belirleyici kesek" denmek-
tedir.

QILINC [fiil], bir EB-EDİZ [aksion] veya ERDİN [du-
rum] gösteren söz:

- | o bize geldi (EB-EDİZ),
- | o uyuyor (ERDİN).

KİRTGÜÇ ["introducer"], girtici (bak: giriş yapan kesek!).

KİYE [koherens], birbirlerine bağımlı olma, beraber tutunma. Bir yazı KİYELER le teşkil edilir. KİYE elde etmenin iki ana yolu bulunuyor: bir düşünce- nin diğeri ile ne şekilde ilişkilendirildiğini gösteren ÖTRÜ QIÇMAQLAR ve ÖGE YÜKÜNMİŞ YİVEK kullanmak.

konyunktiv(us) [Lat. "olabilirlik modusu"], ancak hayal edilmiş bir eylemi ifade eder: yarışda ka- zanmış olsa idim.

modal [UNA-ANI], şekil ve tarz ifade eden; bir şe- yin nasıl olduğu veya ne şekilde düşünülmüş ol- duğu bildirilen. Meselâ, "gidiyor" yerine şu üç modal fiil şekli kullanılmış olabilirdi: "gitmek istiyor", "gitmiye mecbur", "gidebilir".

modal zarflar, cümlede KİRTGÜÇ söz olarak kullanı- lan zarflar [revişler]:

- | nihayet, biz anlaştık;
- | benim le beraber, o eve geldi;
- | demek ki, sen bize gelmedin.

modus [Latince "şekil ve tarz"], fiilin ifade şekli:

- (1) buyuruk şekli [imperativ], (2) cınlık şekli [indikativ], (3) olabilirlilik şekli [konyunktiv], (4) dilek şekli [optativ].

orun BİTİG'leri ["place clauses"], orun [mevki] gös- teren BİTİGLER:

- | alış-veriş yaptığım her yerde, ben kredi kartımı kullanırım.

OZGU işaretleri ["transition signals"], bir BİTİG veya cümleden diğesine geçiş temin eden söz, ve AYILAR: ilk önce, ikinciden, bundan dolayı, diğer

taraftan,netice itibarile, v.b.g.

OZĞU işaretleri funksionları itibarile dört esas gruba ayrılırlar: (1) cümle dirkegiçleri, (2) BİTİG dirkegiçleri, (3) bağlaklar, (4) ayırğıçlar. OZĞU işaretleri deyiminin diğér bir ifade şekli de ÖTRÜ QIÇMAQLAR'dır.

ÖGE YÜKÜNMİŞ YİVEK ["logical order"], yazıda bir KİYE elde etmek için, bir cümledeki söz, AYI veya BİTİG'den; veya, yazımızdaki bir cümle veya paragraftan diğérine lojik ve yumşak olarak geçme, anı sıçramalar yapmama.

ÖTRÜ fiil ["transitive verb"], fiil tarafından işa - ret edilen EB-EDİZ'in [aksionun] —kendi-kendisinde son bulmuyarak—cümledeki TUDMAQ'lara da geçmesi. Meselâ: ONAY İLİTDİ [onay elitildi] BİTİG'inde EB-EDİZ fiilin kendisinde son buluyor; yani, BİTİG'de TUDMAQ bulunmuyor. Böyle fiillere ÖTRÜSİZ ["intransitive"] denilir.

Buna karşılık:

| OĞ [insan] ON AT [kozmostaki] UW İT [mukaddes
| impulsudur] ED-ED [kreasionun]

cümlesinde BUYAN (yani, "fiil") "insan kozmostaki mukaddes impulsdur" şeklinde "insana (iyeye) mahsus" olarak kalmıyarak, "kreasion [yoktan var edilış]" TUDMAQ'ına da geçiyor. Böyle fiillere "ÖTRÜ fiil" denmektedir.

ÖTRÜ QIÇMAQLAR ["transition signals", OZĞU işaretleri]: "diğér bir deyim le, ilâveten, bundan başka, benzer şekilde" gibi, benzer (ilâve) bir fikir; "oy-sa, halbuki, diğér taraftan, buna karşılık" gibi, zıt bir fikir; "meselâ" gibi, bir misal; "netice itibarile" gibi, bir sonuç; "ilk önce, ikinci olarak, en sonunda" gibi, bir kronolojik sıra bildiren ve paragrafa KİYE veren söz ve ayılardır.

passiv genus [düşüm yönelişi], iyenin eylemin alıcısı olduğunu ifade eden fiil genusu [yönelişi]:

| aktiv : sevmek, almak; Ahmet kitap aldı.
| passiv: sevilmek, alınmak; Ahmede kitap alındı.

perfekt(um) [Latince], "tamamlanmış" bir eylemi ifade eder: "fūgit" [Lat., "o kaçmış bulunuyor" (şimdi ki zaman)]. Geçmiş zaman halinde de bu ifade şekli değişmemektedir: "fūgit" [o kaçmaya başladı].

perifrastik konyugasion, Latince'de: aktif halde bir gelecek zaman sıfat-fiilinin, veya passiv halde bir gerundivum'un yardımcı fiil "esse" ile bağlanması.

| Aktiv hal ve yakın gelecek zaman için: "scrip̄tūrus sun" [ben yazmak üzereyim].

| Passiv hal ve gerekli eylem için: "epistula scribenda est" [mektup yazılmış olmalı].

| Referens: A.Linnenkugel, "Lateinische Grammatik", Paderborn 1957, s.69.

Türkçede perifrastik konyugasion bir sıfat-fiilden sonra gelen yardımcı fiil "ol-/bulun-/dir" v.b. ile ifade olunmaktadır:

| sesini keser gibi oldu;
| hapse düşmüş bulundu;
| azın-azın bu orman geçesidir (Yunus Emre).

plūsquamperfekt(um), geçmiş zamanda tamamlanmış olan bir eylemi ifade eder: Latince "fūgerat" [o kaçmış bulunuyordu].

predikat [SAB, haber], bir cümlede iye hakkında söylenen şey: ben (iye) sinamaya gideceğim (predikat).

reviş [zarf, "adverb"], fiil, sıfat ve revişlerin manasını UNA-ANI'landırıran söz: iyi, yayan; Türkçe, kahramanca; az, büsbütün, tam; yakın, burda; bugün, kışın; niçin, sevinçten; boşu-boşuna, mahsus; nihayet, meselâ.

reviş BİTİĞ ["adverbial clause"], bir revişin gördüğü işi gören İLİNMEKLİĞ BİTİĞ:

| içeri girdiğim vakit (reviş BİTİĞ), ben onu gördüm
| (İLİNMEKSİZ BİTİĞ).

Reviş BİTİĞ bir İLİNMEKLİĞ BİTİĞ'dir. Buna göre, o—
bir iyerçinli koşma cümle elde edilmek üzere—bir
İLİNMEKSİZ BİTİĞ ile kombine edilecektir.

Reviş BİTİĞ'i İLİNMEKSİZ BİTİĞ'den önce veya sonra
gelebilir. Eğer o cümlelerin başına gelir se, ondan
sonra virgül gelir; aksi halde virgül konmaz.

SAB, (1) haber ["predicate"] (s.38'e bkz!); (2) infor-
masyon.

SAB-KİYE iye, SAB'da kohere (kaynaşmış, giyilmiş) pro-
to-kiye: "geldim" sözündeki "-m" gibi (daha fazla
bilgi için "Mir.1993, s.53'e bakınız!).

sıfat BİTİĞ veya ALQATMIŞ BİTİĞ ["adjective clause"
or "the relative clause"], bir sıfatın gördüğü işi
gören İLİNMEKLİĞ BİTİĞ:

bu benim istediğim (sıfat BİTİĞ) kitabıdır.

sıfat-fiil [Lat. "participium"], isimlere vasıf kazan-
dırmak üzere, bir fiilden teşkil edilen (ve nasıl?,
nice? sorularına cevap veren) söz:

aka-duran (akar!) su; **gidesi** (gidecek!) yol; **geçmiş**
gün; **yakılacak** odun; **tanıdık** kasap; **geçici** heves.

OT-OZİN **ERİP ERT** BUW-ONINA **ESİZ A** (Prototürkçe) [a-
teş vasıtası ile ozmak üzere **götürülmüş olan** (geç-
miş zaman sıfat-fiili) ON-Beyini yadederiz].

AT-ATA **EMİT** UB-UÇUL (Etrüskçe) [AT-ATA **olan** (bulu-
nan) Yüce-Devletli] (Mir.1970, s.92).

Aven cantan**tem** audiō (Latince) [kuşu öterken duyu-
yorum (Almancası: ich **höre** den Vogel **singen**)].

suffiks, söz funksionlu (yani, yeni bir söz yapan)
art-ek; söz yapıcı yasağıç: "**bilgi**" sözündeki "-gi",
"**sucu**" sözündeki "-cu" art-ekleri gibi. Bunlar
"bil-" veya "su-" gibi esas kavramların dışında
kalmakta ve onlara, ayrıca, "**bilginin**", "**sucunun**" hal-
lerindeki "-nin-", "-nun-" gibi fleksion ekleri ek-
lenebilmektedir. İşte, bir söz kökünden bir söz vu-
cudu şeklinde diğer bir söz teşkil eden "-gi", "-cu"

gibi eklere "suffiks" denilir.Ancak,bunlar "pre-fiks" şeklinde sözbaşına (meselâ,**ÜB-OZ** gibi) ve "infiks" şeklinde sözcüğü ortasına da gelebilirler (Latince "li-n-quo" sözünde olduğu gibi).

Prefiks,infiks ve suffiks'e,bir üst kavram olmak üzere,"**affiks**" denmektedir.

tamamlık,bak:TUDMAQ!

tasrif [çekim,"declination"],aynı bir ismin cümlelerde başka-başka ekler almasına **tasrif** veya isimlerin **geliş** şekillerine göre değişmesi denilir.Türkçedeki **geliş** şekilleri şu sorulara cevap verirler:

Baş geliş ["nōminātīvus"],—kim? veya ne?

| **Ben** (baş geliş) geldim.

| Gelen **ben** (baş geliş) idim.

İyeli geliş ["genetīvus",ALP geliş],—

(1) belirsiz TUDMAQ için—kim? ve ne?

| **Adem** (kim?) oğlu.

| **Ziraat** (ne?) Bankası.

(2) belirli TUDMAQ için—kimin? veya neyin?

| **Benim** (kimin?) param.

| **Masanın** (neyin?) ayağı.

Yöneliş geliş ["datīvus"],—kime? veya niye?

| **Ahmetlere** (kime?) misafir geldi.

| **Sınava** (niye?) girdi.

Düşün geliş ["accūsātīvus"],

(1) Belirsiz TUDMAQ için—kim?veya ne?

| **o bir şair** (kim?) idi.**Bir şiir** (ne?) yazdım.

(2) Belirli TUDMAQ için—kimi? veya neyi?

| **Ayrılanı** (kimi?) ayı aşar.

| **Resim yapmasını** (neyi?) öğreniyorum.

OS-UĞ geliş [mekân-zaman geliş,"lokativ"].

(1) Orun bildiren TUDMAQ için—kimde veya ner-

| **Ahmetlerde** (kimde?) çalışıyor. [de?.

Evde (nerde?) yok.

(2) zaman bildiren TUDMAQ için—ne zaman? veya ne kadar zamanda?

| Bu vak'a geçen yıl (ne zaman?), ocak ayında oldu.
| İşlerini bir haftada (ne zamana kadar?) tamamladı.
| O kırk yaşlarında (hangi zamanda?) idi.

Çıkış gelişi ["ablātīvus"]—kimden? veya nereden?

| okuyucudan (kimden?) mektuplar geldi.
| Sütten (nerden?) ak, sudan (nerden?) pak.
instrumental geliş—kim ile? veya ne ile?
| onun la (kim le?) aramız çok iyi.
| Kalem le (ne ile?) yazıyorum.

Postpozitiv geliş—kim hakkında? veya ne hakkında?

| Onun hakkında (kim hakkında?) masallar anlatıldı.
tempus [Latince, "zaman formu"], bir fiilin aksiyonunun zamanını ve tamamlanıp tamamlanmamış olduğunu bildiren şeklidir:

şimdiki zaman: (1) praesens,
(2) perfectum praesens;
geçmiş zaman : (3) imperfectum,
(4) perfectum historicum,
(5) plusquamperfectum;
gelecek zaman: (6) futurum I,
(7) futurum II.

(Türkçedeki Zaman Formları cetveline bakınız!)

TUDMAQ [mef'ul, "object"], ÖTRÜ fiil ile ilgili olarak, şahıs veya şey gösteren söz ve sözler (yani, "tamamlık"):

| köpek adamı (TUDMAQ) ısırıldı.

TUDMAQ'lar baş geliş dışında kalan geliş şekillerine cevap verirler : köpek kimi ısırıldı?—adamı.

TURUŞ BİTİĞ ["conditional clause"], TURUŞ ifade eden bir çeşit reviş BİTİĞ'i: "eğer yarın yağmur yağarsa" gibi.

türlendirgiç,sözleri değıştiren affiks: yurt (kök)-daş (söz teşkil edici yasağıç)-cık (okşayıcı yasağıç)-lar (türlendirgiç)-ım (söz sonu türlendirgici) (yani,yurt-daş-cık-lar-ım).

TÜZ söylem,bak:doğru söylem.

UDUĞ,"statement".

UNA-ANI,modal kualifikasion,modalite.

UNA-ANI revişler, modal zarflar.

WARUQ ["result"],netice.

Yan BİTİĞ, İLİNMEKLİĞ BİTİĞ.

zaman formu,bak: tempus.

Türkçede Zaman Formları

	AMTI	ÖNRE	KİN
Basit [simple]	okuyor ¹ gelir ²	okudu ³ gelir ⁴ idi ⁶	okuyacak ³ görür ⁴
Uzantkın [continuous]	yazmakta (-dır) ⁵	yazmakta idi ⁶	yazmakta olacak
Tamamlanmış [perfekt]	okuyordu okurdu	yazmış(dır) görüb(dür)	okuyacak idi ⁷

¹ Atatürk "öğün,çalış,güven!" diyor.Azerice "oxuyur",Tatarca "oqıy","kile".

² Eylemler sözlerden daha çabuk konuşur".Azerice "kēlir",Tatarca "kile".

³ Belirli hal,Tatarcada bir de basit geçmiş zamanın "belirsiz" zamanı da bulunuyor: oqı^ğan (belirli şekli "oqıdı") (s.25).

⁴ Belirsiz,vē "kategorik olmuyan" şekil: ona mektup yazarım,acelesi yok,Bu eki AMTI halinde de görmekteyiz: KÖRÜR KÖZÜM KÖRMEZ TEG BOLTİ [görür gözüm görmez gibi oldu].

⁵ -dır: bir icranın kategorikliğini ve belirliliğini teyit ve tasavvur eden kuvvetlendirici modifikator.

⁶ -idi,geçmiş zamanın hikāye eden modallığını ifade eder.

⁷ geçmiş zamandaki gelecek.

İ n d e x

- A 15
 -a (Rusça) 32
 -A/-E 15,31
 -a/-e 19,25,30,31
 -a duran 19,20
 -a (-ıp) durur 20
 Aq İdil 8
 -al (İng.) 22,23
 Almanca 5,6,8,12,
 19-24,26,30,32
 als (Alm.) 30
 AM 15
 ama (Lat.) 15
 amato (Lat.) 15
 amatus (Lat.) 15
 amāv (Lat.) 15
 -an/-en 20-23
 aorist 20,22
 -AR/-ER 25
 -ar/-er 24,25
 -ası/-esi 27
 -ast (Rusça) 24
 -aş/-eş 13,14
 -AT 16
 -at (Kir.) 20,22
 -at (Lat.) 16
 -a turğan 19
 AW 15
 -aw/-ew 13
 Azerice 25,47
 -at (Lat.) 16
 bağlı sıfat-fiil 20
 ben 27
 birleştirici hal-
 fiil 29
 bitişik söz 15
 biz 27
 BOS BU BOS 9
 -cak/-cek 24-27,45
 -ci/-ci 16
 -çak/-çek 24,26
 -çi/-çi 16,26,27
 çokluk eki ER 31
 -d (Moğ.) 18
 d / t/s 6
 demonstrativ karşı-
 laştırma metodu 5
 demonstre etme 5
 des (Alm.) = ES 21
 -dı/-di 18,19,25
 -dī (Lat.) 19
 -du 19
 -ed (İng.) 24
 -e duran 20
 -EL-ER 22,32
 ELO ES 30
 -end (Alm.) 20,22,29
 -en (İng.) 20
 -enn (Rus.) 20
 -ep 30
 EP-PIN 28
 ER 31,32
 -er (Alm.) 26,32
 -ere (Lat.) 16,17
 ES 32
 ES-AT 24
 ESI 27
 ESI BİN / ich bin 27
 ESI BİZ 27,70
 ESI EM / I am 27
 ESİN ER 28
 Eski Türkçe 11,12,31
 eşse (Lat.) 19,23,28
 ES...-SİT 21
 Etrüsk 7,14,17-23,29,31
 gaye infinitivi 16
 gelecek zaman sıfat-
 fiili 24

geçmiş zaman sıfat-
fiili 24

genil infinitiv 24

gerundium 19,29

Glozel 7-12,14

-GME 22-24

Gotça 12

-GAÇ 29

-gaç/-geç 29,30

-ğalı/-geli 17

-ğan/-gen 22,23,25

fiillerin isim ve in-
finiv halleri 13

Fransızca 6,9-12,19

-GU(W) 14

-GU(W)Çİ 15,16

hal-fiil 20,29,31

-heit (Alm.) 19

hissi ifade kesekçesi

A ve AW 15

I 32

-ı/-i (Rus.) 32

-ıcı/-ici 15

-İL/-İL 21-23

/ -al (İng.) 22

-ıl/-il 25

-ın/-in ... -ı/-i (-sı/
-si) 20,21

-ınca/-ince 29

-ın ...-ları 22

-ın ... -mesi 21

-İP/-İP 29

-ip/-ip 29-31

-ip durur 19,20

-ip ... -mesi 21

-İR/-İR 24,25,31

-ır/-ir 24-26

-(ı)rğa/-(i)rge 16
16,17

-ırğa = -U(W) E-
RE =-ere (Lat.)

16

-İŞ/-İŞ 14

-ış/-iş 13,14,16

-IT/-İT 17-19

-IT/-İT = maq/-mek
-mek 17,18

-IT/-İT=-lık 18,19

-IT/-İT=-ot (Rus.)

=-it (Lat.)=-ut
(İng.)=-heit (Alm.)

=-lık (Türk.) 19

-ıt 18

-ıw/-iw = -mi 15

= -ma/-me 13,19

-ı(w)Çı/-i(w)Çi 15

-ıy/-iy 19,30

-i = -di (Lat.) 19

-i diğan (Uyg.) 19

ich bin (Alm.) 27

ich sei (Alm.) 28

-İL ...-İT 21

-ip dur 20

isim-fiil 20

-ist (Rus.) 24

-is-ti (Lat.) 23

-İT 17,18

-İT = -lar 18,22

-İT = -maq 17,18

-İT = -mesi 18,21

-İT = -ung (Alm.) 21

-İT = -di 18,19

-it (Lat.) 18

İT İRT 20

-İT ... -T 19,20

izafet terkibi 20,22

-qalı/-keli 17

kılıcı adı 13

kılış adı 13

kogda (Rus.) 30

koşma fiil 31

-lar/-ler 18,22,
31,32

-lıq/-lik 18,19

-lıqlı 24

loşat 8

-lü 24

-MA/-ME 14

-ma/-me 13,14,19,21

-m- 32

-madan/-meden 29

-magda (Az.) 25

-mağa/-mege 17

-MAQ/-MEK 17

-maq/-mek 17,18

-maqqa/-mekke 17

-ması/-mesi 18,21,
22

-maw/-mew 13

-manıya/-memiye 16

-masqa/-meske 16

-mı/-mi 15

-MIŞ/-MIŞ 24

-miş/-miş 15,23,24

-miş olan/-miş o-
lan 22,23

-mıy/-miy 29

-mıya/-miye 16,17

-mıyaraq/-miyerek 29
 -mişdin 23,24
 Moğolca 18
 -muş/-müş 23
 -muş ... -an 23
 -muya/-müye 16,17
 -n (Lat.) 20
 -n (Rus.) 22
 Niaux Mağarası 9
 Nomina Actionis 15
 Nomina Agentis 15
 nominal compound 20
 "-N" + "-T" 21
 -nt (Lat.) 20,22
 -ntis (Lat.) 22
 -nun ... -mesi 21
 OĞUÇ 29,30
 optativ 27
 -or/-r (Lat.) 27
 OS-OS 9
 ÖK 26
 ÖKOLİ ÇUR 31
 participium 19,20
 participium coniunc-
 tum 20
 Part.Perf.Pass.
 15,16

prefrastik 28
 Protobulgarca 13,14
 Protogrekçe 13,18,
 19,21,23
 Prototürkçe 5-8,12-
 26,29-32
 Rusça 5,6,8,11,12,
 19,20,22,24,30,32
 sıfat-fiil 15,19-22,
 24,27,28
 Side 7,29,30
 -sim (Lat.) 28
 -SİT /-SUT 22,23
 -SİT = -sit (Lat.)
 23
 = isti (Lat.) 23,
 = -st (Alm.) 23,24
 = -st (İng.) 24,
 = -ist/-ast (Rus.)
 24
 = -şt (Türk.) 24
 -st (Alm.) 8
 sum (Lat.) 28
 T / N 22
 -t (Rus.,Lat.,Alm.,
 İng.) 22,23
 -TAÇI /-TEÇİ 26,27

Tatarca 9,11,13,17,
 19,22-26,29,30
 -TEÇİ ÖK 26,27
 teşebbüs modallığı
 sıfat fiili 27
 -ti (Rus.) 32
 Trois Freres Mağ.9,15
 Türkçe 5,8,9,11-13,15,
 16,18,19,21-26,29-31
 Türk aoristi 19,20
 uzant-kın hal-fiil 30
 ÜE 8
 Val Canonica 15,30
 Würmlach 12
 y / s 6
 -y (Tat.) 25
 -ya/-ye 30
 -yaçaq 26
 -yan 22
 -yaraq/-yerek 29
 yasama söz 15,16
 YOLUĞ TİĞİN 31
 -yor 25,31
 -yorsun 24
 Yunanca 6,11,12,32
 zaman-sebeb hal-
 fiili 29

İlaveler: Codex Argentinus 12

Çilgiri 14
 Erenköy 14
 Frig 13,14

İngilizce 5-7,12,19,20,24,32

Qırğızca 6,9,20

Latince 6,7,9-12,15,16,18-20,22,
 23,25,26,32

PROTOTÜRK ALFABESİ: ABCÇDEFGĞHXİİJKQLMNNÖPRSSŦUUVWYZ

UMUĞLAR [Referensler]

- Akademiya Nauk SSSR, 1961; "İsledovaniya po sravnitel'noy Grammatiki Tyurkskih Yazıkov" [Türk Dillerinin Karşılaştırmalı Grameri Hak.Araştırmalar], III, Mos.
- Banguoğlu, T. 1990; "Türkçenin Grameri", TTK.
- Barhudarov, S.G.-Dosiçeva, E.İ. 1938; "Grammatika Russkogo Yazıka", I, II; Moskva.
- Eckersley, C.E. 1944; "A Concise English Grammer for Foreign Students", London.
- Faseev, F.S. 1966; "Tatar Dilinin Kısa Gramer Klavuzu" (Rusça); Tatarça-Rusça Sözlük, Meskow; s.807-863.
- Gabain, A von 1988; "Eski Türkçenin Grameri", TTK; çeviren: M.Alkın.
- Mihailov, M.S. 1965; "Perefrastiçeskie Formı Turetskogo Glagola" [Türk Fiilinin Perefrastik Şekilleri]; Akademiya Nauk SSSR, Moskva.
- Mirşan, K. 1993; "Prototürkische Grammatik" [Prototürk Grameri]; Türkbükü.
- Mirşan, K. 1996; "Fiillerin İsim ve Mastar Halleri ile Sıfat-Fiil ve Zarf-Fiil Alanlarında BUGÜNKÜ AVRUPA DİLLERİNDE ETRÜSKÇE İZLERİ"; Türkbükü.
- Schulz, H. -Sundermeyer, W.-Thies, B. 1941; "Deutsche Sprachlehre für Ausländer"; Berlin.
- Schwyzer, E. 1953; "Griechische Grammatik", I, II; München.
- Stolz, F.-Debrunner, A.-Schmid, W.P. 1966; "Geschichte der Lateinischen Sprache", Berlin.
- Şiraliyeva, M.S.-Sevartyana, E.V. 1971; "Grammatika Azerbaycanskogo Yazıka", Bakü.
- Tekin, T. 1968; "A Grammer of Orkhon Turkic"; Indiana Unuversity, Bloomington.
- Weiner, J.S. 1971; "Man's Natural History", London.

Kitap Konusunun Daha da Belirlilendirilmesi

Avrupadaki dillerin başlıca iki kökene dayandığı çoktandır biliniyor: (1) Oral-Altay ve (2) İndo-Cermen dilleri. Ancak, bu iki gruba giren dillerden hiçbirinin geçmişini onların hangi ÖN'den [konstitusiyondan, kaynaktan] geldiklerini belirliye bilmemiz için gerektiği kadar eski değil:

Fenike Alfabesi ('Abdo Fragmenti)	d.ö.1700-1600
Hititçe	d.ö.1500-700
Çin Yazısı	d.ö. 1400
Yahudice (Gezer Takvimi)	d.ö. 900
Yunanca (Atinada bulunmuş olan Dipylon-İbriği)	d.ö. 8'inci yy
Etrüsk Yazısı (Marsiliana Tahtası)	d.ö. 700
Latince (Manios Yazısı)	d.ö. 7.y.y.
Hindistan (Brāhmī ve Kharoṣṭhi yazıları)	d.ö. 500
İranca (Pehlevi Yazısı)	d.ö. 300
Batı Gotları (yani, Alman) alfabesi (Codex Argenteus)	d.s.6.y.y.
Slav Yazısı (Codex Zographensis)	d.s.10.y.y.

Buna karşılık, Avrasya dillerinin ÖN'ünü bize gösterebilecek olan yazıtlar inanılmaz derecede eski tarihler taşıyor:

Altamira Mağarasındaki (Kuzey İspanya)
makarna benzeri parmak çizgileri 55000-50000 y.ö.

- La Pasiega Mağarası (Kuzey İspanya) yazıtı (Tükenmekte olan Eskitaş Çağı) d.ö. 12.000
- Rochebertier ve Gourdan Mağaralarında (Fransa) kemik üzerine yazılmış yazılar (Geç Magdaléniën Çağı) d.ö. 12.000
- Mas d'Azil (Güney Fransa)'deki boyanmış çakıllar yazıtı (Mesolitikum) d.ö. 10.000-5.000
- Güneydoğu Anadoludaki Kâhn-ı Melikân ve Taht-ı Melik'deki kayaüstü petroglüfleri d.ö. 15.000-7.000
- Vinça-Tartaria (Sırbistan) Yazıtları d.ö. 5.300-3.500
- Lena Neolitiği d.ö. 4.000
- Reinach'a göre Glozel (Fransa) Yazıtları d.ö. 4.000-3.000.

Lenada, Bel-Qaçı yakınındaki bir yerleşmede karbon testi ile elde olunan tarih (d.ö.4000), aynı zamanda, Lena Yazıtlarının da tarihini gösterse gerek. Diğer taraftan, bu tarih Glozel Yazıtlarının tarihi ile de çıkışıyor. Bundan başka, Güney-Doğu Anadoludaki d.ö.15.000 yıl öncesine ait petroglüflerin Güney Fransada d.ö.12.000'lerde ilk yazılar halinde gözüktüğünü de gözönünde bulundurur sak, bu her iki yerdeki petroglüf ve yazı başlangıçlarının Önün Orta-Asya olması gerekeceği belirecektir. Qazagstanda, bilhassa Tamğalı Sayında, uzun yıllar araştırmalar yapan Prof.Dr.Ğ.Ğ.Musabayev bize şu tarihleri veriyor:

Kayaüstü resimleri	30.000 y.ö.
Piktogramlar	20.000 y.ö.
Petroglüfler	15.000 y.ö.
Yazı başlangıcı	10.000 y.ö.

Tamğalı Sayı Galerisinde bine yakın resim ve yazıt var. İnsanlığın en eski çağındaki en ileri me-

deniyet seviyesinde yazılmış olan bu eserler bize Avrupa dillerinde Prototürkçe izleri bulunması gerektiğini kanıtlıyor:

- Sülyek Yazıtındaki **ELÜ ES AT**'dan [ehli at] Rusça "loşat" [at];
- Niaux Mağarasındaki **BOS BU BOS** [sakin bizon] ve Latince "bōs" [öküz,sığır];
- Niaux Mağarasındaki **OS-OS** [adamakıllı azgın] ve Fransızca "osé" [cür'etkâr,küstah], Latince "ōsor" [nefret eden];Tatarca "osal" [azgın,şerir].
- Trois Frères Mağarasındaki **ERÜ ER AT**'dan [çaba atı (yani,"yorga")] Fransızca "ardeur" [hareket, çaba (yani,ERÜ ER)];
- Glozeldeki **ES ARU AT** [koşan at] ve Fransızca "se hâter" [koşmak];
- Glozeldeki **UD**'dan [cinsiyet (yani,"dişi")] Rusça "rod" [cinsiyet];
- Glozeldeki **UDU ER** [cinsi münasebet icra eden (yani,"erkek")] 'den Fransızca "odeur" [koku (yani,dişi kokusu alan erkek)];Yunanca "odeo" [itmek,itişmek];
- Glozeldeki **EDÜ** [etme,yapma] ve İngilizce "to do" [yapmak].
- Glozeldeki **UL EDİS** [uluma] ve Latince "ululo" [uluma];
- Glozeldeki **ODUQ EL** [başçeken (yöneten) kişi] ve Latincedeki "dūcō" [yönetme,başçekme];
- Glozeldeki **ÖGÜGÜN US EL** [saygın vucut populasionu] deyiminden Fransızca "guenon" [dişi maymun].Aynı yazıttaki **EL-ESİS** [insanlara mahsus;yani,"seçkin"] deyiminden Fransızca "élite";
- Avusturyadaki Mauthen yazıtındaki **ALTUÇ** deyiminden Latince "altus" [yüce];
- Protoryananca **ATAN ES USUNUQUNUZ** ["die Instanz des Vaters","baba yüceliği"] ve Etrüskçedeki **ATA ESİ-SİT** [Cumhurreisi] deyimlerindeki **ATA**'yı Gotçada da görüyoruz (Codex Argenteus): "atta" ["Vater",baba].

- Protobulgarca **AQIRIWIZ-UTAN** ["exclamatory"; sözü şiddetli söylemek suretile, anlaşılma temin ederek; ilân ederek] ve Latince "**acroasis**" [ders, konferans];
- OT-OZ sintaşlarında, ÜE yazıtında, Vinča-Tartaria yazıtlarında v.b.ında geçen **Ēsis** [hatırlama, idrak] ve İngilizce "**sense**" [duygu, anlayış; mana];
- Talas yazıtında geçen **QUT** ["invariant"; değişmeyen şekil] ve İngilizce "**good**" [iyi];
- Talas yazıtlarında geçen **OT** [ateş] ve İngilizce "**hot**" [sıcak];
- Kemçik Özenindeki Kızıl Macalık Kenti yakınındaki bir yazıtta geçen **BUDA** [separasion] sözü ve İngilizce "**bud**" [tomurcuk];
- Aynı yazıtta geçen **ÖG-ĒRİG** ve İng. "**Greek**" [Grek];
- Glozeldeki **ES-ON EDÜ** [done yaratma ("gebelik" anlamında)] ve Fransızca "**donnée**" [done];
- Glozeldeki **ĒDİNİS Ēsis** [yavru sahibi olma (yani, "gebelik")] ve Yunanca "**eideos**" [genç];
- Protogrekçe **ĒDİS ON** [Yaradan] ve Yunanca "**theos**" [Tanrı];
- Protogrekçe **ÖGÜLÜSÜZ ÖGÜNÜZ** ["ich bin der Würdige"] ve Yunanca "**egon**" [ben];
- Protogrekçe **BU ATANIS ATIN** ["deine diese Benennung"] ve Yunanca "**tune**" [sen];
- Protogrekçe **AT ĒRİSİÇ ĒMİSİZ** ["wir sind die Instanz der Realisation"] ve Yun. "**ammes**" [biz];
- Protogrekçe **ĒMİNİZ** ["ihr seid"] ve Yunanca "**ümmes**" [siz];
- Etrüskçe **ĒM USULT AT** [ben] ve Latince "**meused'den meus**" [ben];
- Etrüskçe **ATILILTİQ US** [sen] ve Latince "**tuus**" [sen];
- Etrüskçe **UW-ĒSİNİTİZ** [sizin] ve Latince "**vesterus'dan vester**" [sizin];
- Lena yazıtlarından birinde geçen **ĒSİ ĒM** [benim] ve İngilizce "**I am**" [benim];
- Talas yazıtlarından birinde geçen **BU, ĒLİ ATİ AT** [dieses hier, das Volk] ve İngilizce "that";

- Aynı yazıtta geçen OĞLI ATI QAR-ÇUR [den Nahmen des Volkssohnes hin QAR-ÇUR] ve -I ATI'dan İngilizce "the";
- Aynı yazıtta geçen OĞLI ATI ES OGUP OGUR OTI A [dieses Feuer ist für die Gelöbung des Volkssohnes bestimmt] ve ATI ES'den Almanca "des" ve İngilizce "this" [işbu];
- Etrüskçe ATIM AT ES UB-UÇUZUS [das Übergehen meines Namens durch Verbrennung zu dem Gott] ve ES'den Almanca "-es/-s" ve İngilizce "possessive case" eki "'s";
- Etrüskçe ESİ BİN [ich sei, ich bin] ve Almanca "ich bin" [benim].

Tarihi belgelerin bulunamamış olması dolayısıyla, bugünkü İndocermen dillerinin hangi ÖN'den [konstitutiondan, menşeden] kaynaklanmış olduğu şimdiye kadar bilinmiyordu. Şimdi ise bu ÖN'ün Prototürkçe olduğu açık-seçik belli olmaktadır. Yukarıda verilen söz kıyaslamaları dışında, Avrupa dillerindeki pek çok gramer kaidelerinin de Prototürkçe kökenli olması bu kabulü daha da kuvvetlendirmektedir:

• Tek çekirdekli sözler le başlayan Prototürkçede iki adet hissi ifade kesekçesi [partikel'i] görmekteyiz: **A** ve **AW**. Bu iki kesekçe yardımı ile, Latince şu üç temel yasalma söz (yani, bitişik söz) şekli teşkil etmiş bulunuyor:

- (1) şimdiki halin yasalma sözü; meselâ, **AM** (çekirdek) + **A** = **amā-**;
- (2) tamamlanmış halin yasalma sözü; meselâ, **amā** + **AW** = **amāv-**;
- (3) geçmiş zamanın tamamlanmış sıfat-fiili; meselâ, **amā** + **to** = **amāto** (veya, **amātu-s**).

Misaller: **Ama** (Latince) [sev!];

Facile est factu(w) (Latince) [Tat. "qılıw-ğa onay"; Alm. "es ist leicht zu tun"];

Pons fieri coeptus est [köprü yapılmıya

başlanmıştır].

• Latincedeki bu üç yasalma söz temelinin Tatarcadaki karşılıklarını şu şekilde de görebilmekteyiz:

- (1) Şimdiki hal: süye-re ["zu lieben"], Latince karşılığı "ama-re" ["zu lieben"];
- (2) tamamlanmış hal: süyü-w ["geliebt zu haben"]; Latince karşılığı "ama-v-isse" ["geliebt zu haben"];
- (3) geçmiş zamanın tamamlanmış hale ait sıfat-fiili: süym-is ["geliebt"]; Latince karşılığı "amat-us" ["geliebt"].

• Gaye infinitivinde Tatarcadaki "-ırğa" ve Prototürkçedeki "-U(W) ĒRE" karşılığını ise Latince "ere" şeklinde görmekteyiz: "Bene legere non facile est" [Tat."yaxşı oqırğa oñay tögil"].

• Türkçedeki "-i" ekine Latince "di" şeklinde rastlıyoruz: "occāsio(w) discendi" (Latince, gerundium) [Tatarca, öğreniw fırsatı]; consilium legio(w)nem aggreğiendi (Latince, gerundium) [Tat."legionnı URU(W) planı].

• Etrüskçede ve Protogrekçede "-İT" eki genel infinitiv eki olarak kullanılmaktadır:

UQUNUSUG ĒTİRİT (Etrüskçe) [mümkün kılmak];
UQUS ĒRİKİT (Protogrekçe) [anlayış göstermek].

Bu ekin Türkçe "-lik" eki anlamında kullanıldığını da görmekteyiz:

İKİT ĒSİTÜ(W) (Protogrekçe) [evlilik ilanı].

Bu "-İT" ekini bugünkü Avrupa dillerinde de görebilmekteyiz:

kras-ot-a (Rusça) [güzellik]; pulchritudo (Latince); beauty (İngilizce); beaute (Fransızca); Schönheit (Almanca) [güzellik].

• Türkçede aoristum sıfat-fiili teşkil eden "-an/-en"

ekini Avrupa dillerinde de görmekteyiz:

İngilizce: broken bottels [kırılmış olan şişeler];
Rusca: unesenniy [götürülmüş olan] (geçmiş zaman);
Latince: amāns [seven, "liebend"];
amāntis [seven, "liebend"] (şimdiki zaman);
Almanca: ein liebender Vater [seven bir baba].

● Protogrekçe "ES...-sīt" ekleri izafet terkibi ["nominal compound"] teşkil ediyor:

İkîrîr ES içi sīt [çiftleşmenin mümkün kılınması].
Almanca: Ermöglichung [içi sīt] des ES Beischlafens].

Bu misale göre, Almanca "des" kesekçesinin "ES"den doğmuş olduğu anlaşılıyor.

Bir isme attributiv olarak konulan sıfat-fiil Almancada "-ung", Türkçede "-ması/-mesi" ekini alır (yukarıdaki misale bakınız). Etrüskçe ise bu ekin "-UNUT" şeklinde olduğunu görmekteyiz:

UNULT ONUTUNUT [sapmış olan doğrultunun düzeltilmesi (yani, "pusula")].

Buna göre, şu eklerin Etrüskçe "UNUT/-INIT"dan türemiş olmaları muhtemeldir:

- (1) Almanca şimdiki zaman sıfat-fiil eki "-end"; meselâ, "liebend" [seven];
- (2) Latince şimdiki zaman sıfat-fiil eki "-ptis"; meselâ, "laudentis" [Almanca "lobend"].

● "-IL/-İL" eki Türkçe, Protogrekçe ve Etrüskçe bol bol kullanılmış bulunuyor:

Urgun Yazıtları: İZİGİL BUDUN [Mukaddes Kavim];

UYUŞUL ÖGÜZ [Federal Nehir].

Etrüskçe: OY ESİL ALT ÜY [oy esilmesi için temsilci ev (yani, "parliament")].

Protogrekçe: ÖGÜNÜL OY [öğünülen düşünce].

Sıfat yapan bu eki İngilizcede de görmekteyiz: chemical energy [kimyavî enerji], natural law [tabiat kanunu], typical [tipik].

● Etrüskçe "-sît" eki aoristum sıfat-fiilli teşkil etmektedir:

UQUÇ ĒĻĪTĪB ĒSŪY ĒDĪTĪLsît [yazı gönderilerek hatırlatılmış olunap].

Avrupa dillerinde bu ekten türemiş olması muhtemel olan şu ekleri görmekteyiz:

- (1) Latince yardımcı fiil "esse"nin 3.şahıs konyunktiv modusu "-sît" [olabilir];
- (2) Latince fiillerin indikativ-perfekt halinin 2.şahıs gösteren "-isti" eki: amavisti [sevmişdin; Almanca "du hast geliebt];
- (3) Aynı halin Almanca "-st" eki: du hast geliebt [sen sevmişdin];
- (4) Almanca indikativ-prezens halinin 2.şahıs gösteren "-st" eki: du liebst [sen seviyorsun]; du wirst geliebt (passiv!) [sen seviliyorsun], Latince-si "amāriş".
- (4) Eski İngilizce indikativ-prezens halinin 2.şahıs gösteren "-st" ekleri: basit tempus, "thou helpest" [sen ...ıyorsun]; perfekt tempus, "thou hast helped" [sen ...ımsın].
- (5) Rusçada isimden sıfat yapan "-ist" ve "-ast" ekleri: "kamen" [taş] 'dan "kamenistıy" [taşlıklılı] ve "glaza" [göz] 'den "glazastıy" [büyük gözülü].
- (6) Türkçe "-miştin" ekindeki (yük.bkz) "-st"nin de "-sît" (yani, ES-ET) ile ilişkisi olabilir.

● Prototürkçede gelecek zaman sıfat-fiilli teşkil eden "-ur/-ür, -ar/-er, -ir/-ir" eki:

BİLİR BİLGİM BİLMEZ TEG BOLTI [bilir bilgimi bilmezmişim gibi oldu].

Latince bu eki 1.şahıs tekil halini aktiften passive çeviren "-r" şeklinde görmekteyiz:

Şimdiki zaman: "amao" (amo) [seviyorum] 'dan "amaor" (amor) [seviiliyorum];

Geçmiş zaman (imperfect): "amābam" [sevmekte idim] 'den "amabar" [sevilmeekte idim];

Gelecek zaman: "amabō" [seveceğim] 'den "amabor" [sevilleceğim].

Türkçedeki "-çi" eki Almancada "-er" ile karşılanmaktadır: "işçi/Arbeiter, avcı/Jäger gibi. Diğer taraftan, "iş yapıcı" anlamında olan bu eklerin Latince "-r" şeklinde 1.şahıs ifade etmesi onun Almancadaki sıfatına da tekabül etmektedir, çünkü 2.ve 3.şahısların "iş yapıcı" olup olmadıkları 1.şahsın bunu "bilebilmesi" hali ile belirlenecektir ki, bu da "passsiv hal" (yani, 1.şahsın passiv halde bulunması) demektir ve Latincedeki "-or/-r" bunu ifade ediyor.

● Türkçede "-esi/-ası" eki teşebbüs modallığı sıfat-fiili teşkil etmektedir:

Göresim geldi (Türkçe); barası yol [Tat."gidilecek yol"].

Prototürkçe ESİ EM ise, "ES-" fiil ve "EM" yardımcı fiil olmak üzere, bir perifrastik konyugasyon şekli teşkil etmektedir. Ancak, "giy^{esi} > giy^{si} [giyim] sözünden de anlaşılacağı üzere, ESİ sıfat-fiilli "isim" haline de gelebilmektedir: ESİ EM ["I am"] ve ESİ BİN [Alm."ich sei"]:

Prototürkçe: ÖZÜ ESİS ED, BUĞ BU ESİ EM ["ich bin der Fürst, der erinnert wird];

Etrüskçe: UW-ULUNUZ ESİ BİN [Alm."ich sei eure heilige Hoheit"].

Bu ifadeler Latince yardımcı fiil "esse"nin 1.şahıs için şimdiki zamanın çınlık halinde "sum" [ben'im]

ve olabilirlik hâlinde "sim" şeklindedir: ama-tus sum [ben sevildim], ama-tus sim [ben sevilmiş olmalı-yım] . .

Prototürkçe ESİ EM diğer dillerde şu şekillere çevrilmiş bulunuyor:

<u>Prototürkçe</u>	<u>ESİ</u> <u>EM</u>	<u>Türkçe</u>	<u>benim</u>
<u>İngilizce</u>	I am	<u>Yunanca</u>	<u>eimi</u>
<u>Latince</u>	sum	<u>Sanskritçe</u>	<u>ásmi</u>
<u>Rusça</u>	ya <u>yesm</u>	<u>Tatarca</u>	min <u>min</u>

- Türkçede "-a/-e/-ya/-ye" eki uzantkın hal fiil teşkil etmektedir:

düşe-kalka (Türkçe), toyaa körmedim (Tatarca).

Bu eklerin Rusçada da hal-fiil (gerundium) teşkil ettiğini görmekteyiz:

"duma-yut" [düşünüyorlar] 'dan "duma-ya" [düşüne-düşüne]; sliš-at [duy-mak] 'dan "sliš-a" [duya-duya].

- "ER" eki Prototürkçede çokluk eki olarak kullanılmış bulunuyor:

ELİŞİM-ER [millettaşlar], OĞLIN-ER [oğullar];
UZATIQINIR UÇUZ [Etr., "sonsuzluklar liderliği].

Bu ekimizi Almancada da görmekteyiz:

das Haus/die Häuser, das Bild/die Bilder, der Mann/
die Männer, das Buch/die Bücher.

- Etrüskçede mastar teşkil eden "-İT" ekini (s.57) bugünkü Avrupa dillerinde de görebilmekteyiz:

Rusça: stroit [inşa etmek], slišat [duymak];

Latince: ama-t-us [sev-mek, sev-m-iş];

Almanca: arbei-t-en [çalış-m-ak];

İngilizce: t-o work [çalış-m-a].

